

P. S. Narayana Murthy

१

రత్నావళి.

2086

ఇది

కాశ్మీరదేశపురాజైన శ్రీహర్షదేవునిచే విరచితమయిన సంస్కృత నాటకమునుండి

రాజమహేంద్రవరము దొరతనమువారి కాలేజీలో

ప్రధాన పండితుఁడగు

కందుకూరి - వీరేశలింగము

చేత

తెనిఁగింపఁబడినది.

నాల్గవ కూర్పు.

కాకినాడ.

శ్రీ విద్యావినోదినీ ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడినది.

౧౯౧౧

All Rights Reserved.

దీనివెల ౬ అణాలు.

KARRA AUTCHIAN & SONS.
PUBLISHERS & BOOK-SELLERS.
RAJAHMUNDRY.

విద్యావినోదము కలుగునట్లు
ముద్రాక్షరశాల
ముద్రాక్షరశాల
ముద్రాక్షరశాల
ముద్రాక్షరశాల

U

— —

..

... ..

... ..

... ..

... ..

..

... ..

— —

..

... ..

... ..

... ..

..

... ..

..

14

మ. శ.

పీ టి క.

రత్నానళినును నీనాటిక కాశ్మీరదేశపు రాజైన శ్రీహర్షదేవునిచే సంస్కృత
మున రచియింపబడినది. ఈరాజు మరణమునొంది యిప్పటి కేడువందల యేబది
సంవత్సరములు దాటిపోయినది. శ్రీహర్షదేవుడే దీనిని రచించినట్లు నాటకము
వలనఁ గనబడుచున్నను, ఆయన యాస్థాన కవీశ్వరుడయిన ధావనుడను నతఁడు
దీనిని రచించి తనప్రభువు చేసినట్టిందు వ్రాసెనని కావ్యప్రకాశికవలనఁ చెలియ
వచ్చుచున్నది. కథానాయకుడయిన యుదయనమహారాజును మిక్కిలి సుప్రసిద్ధుఁ
డు; పూర్వకాలమునం దీయనకథలను ప్రతిగృహమునందును కూడఁ జెప్పకొనుచుం
డినట్లు కాళిదాసుని మేఘసందేశమువలనఁ చెలియుచున్నది; ఆరాజువే నాయకుని
గాఁ జేసి వాసవదత్తయును కావ్యమును సుబంధుడను కవి చేసియున్నాఁడు; ఈయ
నచరిత్రము విష్ణుపురాణమునందును, బృహత్కథయందునుగూడ వర్ణింపబడియు
న్నది. ఇతఁడు సాండవులసంతతివాఁడు; ఇతని పూర్వులలో నొకఁడగు నిచక్ష్వువు
హస్తి నాపురమునువిడిచి కాశాంబీనగరమును తనకు రాజధానినిగాఁ జేసికొన్నాడు.
ఈనాటకము కవిత్యము కాళిదాసుని కవిత్యమంత మనోహరముగా నుండకపోయి
నను, కథ మిక్కిలి చమత్కారముగానే యుండును, ఇందు చెప్పబడిన గంగతుల
లో స్వభావవిరుద్ధముక దేయుతేను. దీనివలనఁ బూర్వకాలమునందు హిందూ
మండల కెంతస్వాతంత్ర్య ముండెడియో, వారంత నాగరికురాదుగ్రిగాను వి
ద్యానతులుగాను నుండి భితకలతోఁగూడ సభలకుసహితము వచ్చెడియాచారిముకలిగి
యుండెనో, స్పష్టపడుచున్నది. ఈకవి యీగ్రంథమును రచించిన కాలములో నిం
ద్రబాలవిద్యయుం దందలికిని మిక్కిలి సమృద్ధమున్నట్లు గనబడుచున్నది.

ఈనాటకమునందు వచ్చు పాత్రములు.

పురుషులు

ఉదయనుడు, లేక, వత్సుడు— కాశాంబీపురాధీశ్వరుడు.

యాగంధరాయణుడు— ఉదయనుని ప్రధానమంత్రి.

వసంతకుడు— విదూషకుడు; రాజునకు వేడుక చెలికాడు.

వసుభూతి— సింహళ ద్వీపపురాజు మంత్రి.

బాభ్రీపుడు— యాగంధరాయణునిచే సింహళమునకు బంపబడిన కంచుకి.

విజయవర్మ— ఉదయనుని నేనయందలి యొకయధికారి; రుమణ్వుంతుని మేసల్లుడు.

సంవరణసిద్ధి— వింద్రజాలికుడు.

స్త్రీలు

వాసవదత్త— ఉదయనుని పట్టమహిషి.

రత్నావళి, లేక, సాగరిక— సింహళ దేశపు రాజు కూతురు.

కాంచనమాల— వాసవదత్త కాపురాలయిన ప్రధాన సేవకురాలు.

సుసంగత— సాగరిక కాపురాలయిన సేవకురాలు.

నిపుణిక— ఒక సేవకురాలు.

మదనిక— ఒక సేవకురాలు.

చూతలతిక— ఒక సేవకురాలు.

వసుంధర— అంతఃపుర ద్వారపాలకురాలు.

ప్రస్తావమున వచ్చువారు.

విక్రమబాహువు— సింహళేశ్వరుడు; రత్నావళితండ్రి; వాసవదత్తపితండ్రి.

రుమణ్వుంతుడు— ఉదయనుని నేనాధిపతి.

జయవర్మ— రుమణ్వుంతుని తమ్ముడు.

రత్నావళి

ప్రథమాంకము

నాంది.

మ. చరణాగ్రంబులనిల్చి, సారెకు నురోజుపోన్నతన్ మొగ్గుదున్,
హరునర్పింపఁగ లోచనత్రయ పదంబాసక్తితోఁబొంది, హీ
భరతన్ మేన్పులకించి కంపిలిచెమగ్నంగా, శిరంబందు నీ
శ్వరిపుష్పంజలి చిమ్మి, కాటి యది క్షీప్తంచై షిముంబోయతన్! ౧.

మ. హృదయాత్సుక్యము వేగికింప, సహజహీ క్రమ్మరింపక, జెలుల్
మృదువాక్రాప్తిఁ బ్రియాభిముఖ్యమును గల్పింపక, మనోవల్లభుం
డెరుటందోఁచుట భీతియేప, నగి యాత్మేసుండు తొల్కూటమిన్
బాదుగంగాఁగిట స్విన్నయా గిరిజ యెట్ట స్మీకు మేల్లూర్పుతన్! ౨.

మ. సవనధ్వంసమునందిరివహ్నుల రుషాంచద్వప్తిఁ జల్లూర్పుటల్,
తివియంగాఁ బ్రిమభాళి జట్టొడిసి భీతిక బుత్విజల్లూలుటల్,
స్తవముల్పల్పుచు దక్షునాలడలుటల్, ధాత్రీసుగుల్పాటుటల్,
శివతోడ నివసరించు సాంబశిపుడోలిన్ మికిసున్ శ్రేయముల్! * ౩.

నాంద్యంతమందు సూత్రధారుఁడు

సూత్ర — అతివిస్తారము వలకు. ఇప్పుడు వసంతోత్సవము నిమిత్తము సబహుమాన
ముగా వాహ్యాసము చేయఁబడి నానాదిగ్దేశములనుండి వచ్చియున్న శ్రీ శ్రీహర్ష

* కొన్ని ప్రతులలో దీని తరువాత నాందిలోనే యీ క్రిందియర్థమిచ్చు శ్లోక
మొక్కటి కానఁబడుచున్నదిగాని యది ప్రక్షిప్తమనితోఁచుచున్నది.—

గీ. శశికిజయమాత! సురలకంజలిఘటింతు.

సుత్రమబ్రాహ్మణులకు మేలాదవుఁగాక!

తృప్తి సమృద్ధసస్యయాఁగాక సతము!

చంద్రితనుఁడు రాజుప్రతాపశాలియగుత!

౪.

దేవి సాదసద్యోఽజీవులయిన రాజులసమాహమము “ మనస్వామియైన శ్రీశ్రీహర్ష
దేవునిచే నపూర్వవస్తు రచనాలంకృతముగా రత్నావళియను నాటిక రచియింపఁ
బడినదని శ్రోతపరంపరచే వినుటయేకాని ప్రయోగింపఁగాఁ జూచియుండలేదు.
కాబట్టి సకల జనహృదయాహ్లాదకరులైన రాజుగారియందలి గౌరవముచేతను
మాయెదలఁగల యనుగ్రహబుద్ధిచేతను నీవు దానిని ప్రయోగించి యాడవలెను.”
అని నన్నడిగెను. అట్లుగుటవలన నేను నేపథ్యరచననుజేసి యిప్పుడు వారియభి
లాషమును దీర్చెదను. (చుట్టునుదిరిగిచూచి) ఈ సకలసామాజికులును నిందు
మనస్సులతోనున్నారని నేను నిశ్చయముగాఁ దలఁచెదను.

మ. కడుశ్రీహర్షుఁడు ప్రోథసత్కవి; గుణగ్రామిల్పభాస్తారుఁడు;
బుడమిన్వత్సచరిత్ర సుందరము; మమ్మున్ దక్షులంద్రాటలో;
నొడఁగూర్పందగు వాంఛితార్థముల నిందొందొండెనా, నిచ్చటన్
నడిఁజేకూత్రెను సర్వలాభములు మద్భాగ్యఁబునింకేమనన్?

కాబట్టి నేను గృహమునకుఁబోయి గృహిణినిబిలిచి సంగీతక ముపక్రమించెదను.
(అని పరిక్రమించి తెరవంకఁ జూచి) ఇదె నాగృహము. ఇందుఁ బ్రవేశిం
చెదను. (బిగ్గిరిగా) ఓసీ! ఇటురమ్ము.

నటి— (ప్రవేశించి) అయ్యా! ఇదిగో వచ్చితిని. ఏనియోగము ననుష్ఠింప వలయునో
యాజ్ఞాపింపుఁడు.

సూత్ర— ఓసీ! ఈ రాజలోకము రత్నావళి దర్శనోత్సుకమయియున్నది. కాబట్టి
నీవలంకరించుకొమ్ము.

నటి— (చిట్టారుపువిడిచి కంపముతో) అయ్యా! మీరిప్పుడు నిశ్చింతులుగా నున్నారు.
మందభాగ్యురాలైన నాకొక్కతెయేకూతురు; దానిని మీరేదో దేశాంతరమం
దిచ్చితిరి; అందుచేత దూరదేశస్థుఁడయిన భతకతో దానికి పాణిగ్రహణ మెట్లు
కలుగునా యని నాకెప్పుడు నదేచింతగా నున్నది. దీనిని మీరేల తలఁపరు? ఇట్టి
విచారముతో నేనెట్లు నాట్యము నిర్వహింపఁగలను?

సూత్ర— ఓసీ! దూరస్థుఁడని విచారపడఁబోదు. చూడు—

గీ. దైవమనుకూలమగునేని, తడవులేక
యభిమతార్థంబుఁ దెచ్చి ద్వీపాంతరంబు
నుండియైన, దిగంతంబు నుండియైన,
జలగినదుమ నుండియునైన, సంఘటించు.

(నేపథ్యమునందు)

సాధు! భరతపుత్రా! సాధు! ఆదినిశ్చయము. అందుకు సందేహమేమి?

నూత్ర—(అలకించి నేపథ్యమువంకఁజూచి) ఓసీ! ఇంకను కాలవిలంబమేలచేసెదవు?
అదె నాతమ్ముడు యాగంధరాయణవేషమున ధరించి వచ్చియున్నాఁడు. కాఁ
బట్టి నీవు రమ్మ. మనమును ననంతరకరణీయవేషరచనను సిద్ధము చేయదము.
(అని యిద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రస్తావన.

ప్రదేశము— కాశాంబీనగరము.

[అశ్వదుహృష్టుడగు యాగంధరాయణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

యాగం— ఆది సత్యము. అందుకు సందేహమేమి?

గీ. దైవమనుకూలమగు జేని, తడవులేక

యభిమతార్థంబుఁ దెచ్చి, ద్వీపాంతరంబు

నుండియైన, దిగంతంబు నుండియైన,

జలధిసదుమనుండియునైన సంఘటించు.

అట్లుకానిపక్షమున, ఆమెను వివాహమాడువాఁడు మహాభాగ్యశాలి యగునని
సిద్ధుఁడుచెప్పినమాటను నమ్మి నేనడుగఁబంపిన సింహళరాజపుత్రక సముద్రమధ్య
మున నోడపగిలి మువిగిపోవునపుడు పలకదొరికి బ్రదుకుటయొక్కడ? సింహళద్వీ
పమునుండి తిరిగివచ్చుచున్న కాశాంబీపురవర్తకుఁడట్టియనస్థులలోనున్న యామెను
రత్నహారముచే గుఱుతుపట్టి యిచ్చటికి సురక్షితముగాఁ దీసికొనివచ్చి నాకిచ్చట
యొక్కడ? (హర్షముతో) ఏవిధమునఁజూచినను మనరాజుగారికిప్పుడు మంచిదిన
ములువచ్చినట్లు కనఁబడుచున్నవి (అలోచించి) నేనును ఆచిన్నదానిని సగౌరవ
ముగా రాణిగారి నందఱులమున కొప్పగించుట మంచిదనియే చేసియున్నాను.
ఆమెను తీసికొనివచ్చుటకయివెళ్ళిన బాగ్ధవ్యుడను కంచుకియు, తోడుగాపంపఁ
బడిన సింహళద్వీపాధిపతిమంత్రియగు వసుభూతీయు ఏలాగుననో సముద్రతీర
మునుజేరి, కోసలరాజును శిక్షించుటకయి మనచేఁ బంపఁబడిన రుమణ్యంతునితోఁ
గలిసికొన్నారనియు విన్నాఁడను. వీనినన్నిటిని బట్టిచూడఁగా స్వామికార్యము
సఫలమయినట్టే. అయినను, నాకుమాత్రము ధైర్యము కలుగకున్నది. భృత్యత్వ
మెప్పుడును కష్టమయినదికదా?

గీ, స్వామియభివృద్ధి కీపని సలిపినాడ;
సాయపడియెడు దైవంబుఁ జేయించి;
అగు నమోసుంబె సిద్ధోక్తి; యట్టులయ్యు
స్వామి కఠింగింపకునికి నే జడియవలయు.

[తెరచాటున కలకలము]

(అలకించి) ఆహా! మధురముగా వాయించుచున్న మద్దెలలమృగునాదముతో మిళి
తమయి శ్రావ్యమయిన సంగీతముతో పౌరుల చర్చరీధ్వని యెంతమనోహరముగా
బయలు వెడలుచున్నది! ఈమదన మహోత్సవమునందుఁ బ్రవర్తించుచున్న పు
రజనులయొక్క యత్యధికసంతోషమును జూచుటకయి రాజాగారిప్పుడు మేడ
మీఁదికెక్కుదురని యూహించెదను. (పయివఁకఁజూచి) అదె ప్రభువు వా
రప్పుడే మేడమీఁది కెక్కియే యున్నారు.

చ. అమరఁగ విగ్రహంబు విడనాడి, కడున్ రతిమంతుఁడౌచు, ని

త్యమును జనాళిచిత్తముల యందె వసించుచు, వేడ్కతో సుహృ

త్తముని వసంతకుంగలిసి, దర్పకుడే తనయుత్సవంబునం

దముఁ గనవచ్చెనోయనఁగఁ దా నల వత్సస్యపాలుఁడొప్పగున్.

ఇక నేనింటికివెళ్లి ముందుచేయవలసిన కార్యమునుగుఱించి యాలోచించెదను.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

[వసంతోత్సవమునకు తగినవేషమువేసికొని, పీఠముమీఁదఁగూరుచుండి

వసంతకునితోఁగూడ రాజప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

వత్స— (సంతోషముతో) ఓయీ! వసంతకా!

వసం— స్వామీ! ఏమి నెలవు?

వత్స— సి. రాజ్యమంతయుఁ బాల రాజిల్లుచున్నది లేశంబురిపుబాధ లేకయుండ

కార్యభారములెల్ల గౌరవమారంగ యోగ్యుఁడౌమంత్రీయం దుంచినాడ

సత్పాలనముచేత సంతృప్తులై యున్నవారలు ప్రజలెల్లబాధలేక

ప్రవ్యోతనందస రసికురాలగు భార్య, సంతోషకరమివసంత వేళ

నీపుసఖుడవు; వీనియన్నింటిచేత

హృదయమునను నానందము వృద్ధిగ నెడు

నారి! మన్మథోత్సవమును వేరకాని

యిదియు నామహోత్సవమని యెంతునేను.

వసం—మిత్రుడా! శత్యము. అయినను నేనిట్లుతలఁచెదను. ఇది మీదియుఁ గాదు

కామదేవునిదియుఁ గాదు. ఎవనిరాకచే నెల్లశోభిల్లుచున్నదని ప్రియమిత్రులయిన దేవరవారు నెలవిచ్చియున్నారో, అట్టి బ్రాహ్మణులుపునయిన నాయొక్కనిదే యీమహోత్సవము. (చూచి) ఇక్కడ నేనున్నది' అనిగోమంచుచూడుఁడు. మనుషానము చేత మత్తురాండ్రయిన కామిచులు పెనంగులాడి పుచ్చుకొని చిమ్మన గొట్టములతోఁ గొట్టుచున్న నీటిదెబ్బలవ గతులు వేయుచు నాగరజను లేచికా రముగాసంతోషించుచున్నారో! అంతటనునిండి బోరుకలఁగుచున్న మద్దెలనాద ములచే నధికమగు చర్చరీప్యనులతోను, ఒండొరులు చల్లుకొనుటచే దశదిశల యందును వ్యాపించిన గండవాడితోను, రాజవీధిచివరిను జరిగుచున్నమహోత్స వముయొక్క శోభను అప్రక్కను చూడుఁడు.

వత్స— (సంతోషముతో కలయఁజూచి) ఓహో! పౌరులప్రమోదమునకు పరమితి గానరాకున్నది!

నీ. అల్లదె కనుఁగొను మాప్రక్కబుక్కాను జనులొండొరులమీఁదఁ జల్లుకొనుచు ప్రొద్దుటికంజాయఁబోలెడి కుంకుము పొడి దేహములనిండఁ బోవకొనఁగ భరముచేపంగిన శిరసులవరజాతీ యతిరులదండ లుయ్యాలలాఁగ కాయమునిండ బంగరునీరుపూసిన వడుపుననుబసిండి వలువలమర కనకభూషణ సందోహ కాంకులడర విత్తపతికోశమును దనవిభవమునను దెగడి కాశాంబుగరఁబు తేజఁదెడు నెగ్గుటనుగన్న నొక్కటే వచ్చునుచు.

నీ. అపైనిదిలకింపు మడియో ధారాయఁత్రములనుండి వైకి జుమ్ముననువెడలి అంతటనిండు నిరింతరఁబునీర ధారలచేతను దడవఁబడుచు హాయిగానృత్యంబు చేయుచుచున్నట్టి జనసమూహంబుల చిరణహతుల గట్టిగానలిగిన దట్టంపుటకుసొమ నలరారుచున్నదీ స్రాంగణంబు పడఁతుల కపోలములనుండి పడెడువట్టి సాంద్రసిందూరరజమును జనులు త్రొక్కి యరుణమగు పాదములతోడ నందనడువ నెంతయును బురకుట్టిమందెట్టినయ్యె.

వసం— (చూచి) మిత్రోత్తమా! ప్రాథమికయానజనులు బలముకొలఁదిని లోబడ చే చిమ్మనగ్రోవులనుండి బుస్సుచునిచచ్చు నీటిధారలచేత మనోహరమై వేశ్యా గ నలచే నొప్పుచున్న యీవైపునకుఁ జూడుము.

వత్స—(చూచి) నీవు చక్కగా కనిపెట్టితివి!

ద్విపద. బుక్కపాడులచేతఁ బొడమినయట్టి

చిక్కనిచీకట్లు మిక్కిలి గ్రమ్మి

మణిమయకాంచన మండనకాంతు

లఱుమాత్రమువెలుంగ నా సందునుండి

యొత్తిన ఫణముల మొత్తంబు లనఁగ

నిత్తడి గొట్టము లేపుమీఱంగ

నల భుజంగ సమాహ మగపడి యిపుడు

తలఁపించెడును రసాతలమును మిగుల.

వసం—(చూచి) చెలికాఁడా! అదిగో మదనోత్సవమునకుఁ దగిన యభినయముతో నర్తించుచు, మదనికయు చూతలికయు నీవంకనే వచ్చుచున్నారు. దేవరవారు చూడవలెను.

[మదలీలల నటించుచు, ద్విపదీఖండమును పాడుచు, ఇద్దఱు చేటికలు వ్రజేశించుచున్నారు.]

మద—(పాడుచున్నది.)

ద్విపద. మావిగున్నల క్రొత్త తావులుగొంచు

పూవుబోడులమానములు హరించుచును

మరుదూత యసనొప్పు మలయమారుతము

కరము చల్లఁగ వీవఁగాఁ జొచ్చె నిపుడు.

చూత— ద్విపద. విరిసిన పొగడలు పరిమళింపంగ

కరమును బ్రియులరాకల నపేక్షించి

కాలహరణ మార్వఁజాల కియ్యెడను

జాలఁగ జవరాండ్రు సంచరించెదరు.

మద & చూత—ద్విపద. జనులడెందముల వసంతుండె యిపుడు

మునుమున్ను మృదులంబు లానరించియుంచ,

ప్రసవాస్త్రుఁడావెస్క విడిగలయట్టి

కునుమబాణంబులు గొంచు శాసించు.

వత్స—(చూచి) ఓహో! నిర్భరమయిన వీరి యాయాట యెంతరమ్యముగానున్నది!

సీ. మద్యపానముచేత మత్తెక్కియాడెడి భామినుల యురోజ భారమునను

వంగిన నడుమును వగపుతోవీక్షించి యాబాధకును మూలమయిన యాట్టి

వక్షస్థలంబును శిక్షించుగతి హారములు మాటికిని తొమ్ము మోడదోడంగ
కనుగొనఁగాలేక కాంతిహీనములౌచు సరగున విరిసరుల్ జాణఁజొచ్చె
తాఱుమాతొచుఁ గేశబంధంబు వీడి
వ్యాకులతఁ జెందఁగాఁజొచ్చె సతికయముగ
పాదములమోదవ్రాలి కంపంబుమిగుల
ద్విగుణముగ నందియలు మొఱవెట్టఁదొడఁగె.

వసం— (నవ్వుచు) మిత్రుడా! నేనుకూడ బద్ధపరికరములుగల వారిమధ్యచుజేరి
యాడుచుం బాడి, మదనమహాత్మ్యమును గౌరవింతునా?

వత్స— (చిలునవ్వునవ్వి) చెలికాడా! ఆలాగుననే చేయుము,

వసం— దేవర యాజ్ఞాప్రకారముగా చేసెదను. (తేచి వారిమధ్యను సృత్యముచేయు
చున్నాఁడు.) ఓమదనికా! ఓసిచూతలతికా ఈచర్చరీకమును నాకుఁ గూడ
నేర్పదరా?

మద— ఓయిభ్రష్టా! ఇది చర్చరీకముకాదు.

వసం— మఱియేమిటిది?

మద— ఇది ద్విపదీఖండము కాదా?

వసం— ఆలాగే కానిమ్ము. ఈఖండముతో మోదకములు చేసెదరా? లడ్డుపులు
చేసెదరా?

మద— (నవ్వి) కాదు కాదు. ఇది పాడెడిది కాదటయ్యా?

వసం— (విస్మయముతో) ఇదిపాడెడిదా! (విషాదముతో) ఇది పాడెడిదేయయి
భుజించెడిది కానిపక్షమున దీనితో నాకు ప్రయోజనములేదు. చక్కఁగానాప్రియ
మిత్రునిదగ్గరకే నేనుపోయెదను. (అప్రకారముగానడచి యావలకుఁ బోయి
కూరుచున్నాఁడు.)

ఉభ— (ముందుకు లాగుచున్నారు.)

వసం— (వెనుకకులాగుచున్నాఁడు.)

మద— (చేయిపట్టుకొని లాగుచు) ఓయీమూఢాత్మా! రా. ఎక్కడకుఁ బోయెదవు?
ఇక్కడనే యాడుదము. (అని బహువిధములఁ గొట్టుచున్నది).

వసం— (చేయిలాగుకొని, రాజుకడకువడిగఁబరుగెత్తి) మిత్రుడా! నేను నృత్యము
చేసితిని.

వత్స— చెలికాడా! ఆడితివి.

వసం— కాదు. ఆడి పలాయితుడనయితిని.

చూత—ఓసీ ! మదనికా ! మనము చాలనేపు నృత్యముచేసితిమి. రాణిగారి సందే
శము నిప్పుడు మహారాజుగారికి విన్నవితము రమ్మ.

మద—చూతలతీకా ! చక్కగాజ్ఞప్తికిందెచ్చితివి ! అలాగుననే చేయుదము. (దగ్గ
నకు వెళ్ళి) దేవా ! జయమగుఁగాక ! రాణిగారి ప్రకారముగా నాజ్ఞాపించు
మన్నారు—(అని సగముచెప్పి, లజ్జనభినయించి) కాదుకాదు. విజ్ఞాపించు
మన్నారు.

వత్స—(హర్షముతో నవ్వి, యాదరముతో) మదనికా ! ఆజ్ఞాపించుమన్నారునుటయే
రమణీయముగానున్నది. విశేషించి యిది మదనమహోత్సవము. దేవిగారేమి
యాజ్ఞాపించినారు?

వసం—ఓసీ బానిసకూతుఁరా ! ఏమి? దేవిగారాజ్ఞాపించుమన్నారా !

ఉభ—ఈప్రకారముగా రాణిగారు విన్నవించుచున్నారు—నేనిప్పుడు మకరందో
ద్యానమునకువెళ్ళి, రక్తాశోకవృక్షముయొక్క మొదటను పూజనీయుఁ జేయిన
మర్మగుప్తిస్థాపించి, పూజచేయుఁబోవుచున్నాను. అక్కడకు దేవరవారు విజయం
చేసి సన్నిహితులయి యుండఁదగును.

వత్స—మిత్రుఁడా ! చెప్పవలసినదేమున్నది? మనకు ఉత్సవములమీఁదనే యుత్సవము
లువచ్చుచున్నవి.

వసం—మిత్రుఁడా ! అట్లయినలెమ్ము. మనమక్కడకేవెల్లదము. అక్కడ బ్రాహ్మణ
బాలుఁడనయిన నాకును స్వప్తివాచనికమేదయిన లభింపఁగలదు.

వత్స—మదనికా ! నీవువెళ్ళి, ఇదిగో మేమును మకరందోద్యానమునకు వచ్చితిమని
రాణిగారితో విన్నవించుము.

వత్స—దేవరవలెప్రకారము చేసెదము. (జెల్లుచున్నారు.)

వత్స—మిత్రుఁడా ! దిగుదమురా ! (ఇద్దఱును మేడదిగుటనభినయించుచున్నారు.)

వసం—మిత్రుఁడా ! మకరందోద్యానమునకు త్రోవతీయుము.

వసం—దేవా ! రండి. రండి. (నడుచుచున్నారు.)

వసం—(ముందునొకఁజూచి, అదిగో మకరందోద్యానము, అందుఁ బ్రవేశింతము
రండి. (ప్రవేశించుచున్నారు.)

వసం—(విస్మయముతో) ఓమహారాజా ! చూడుముచూడుము, పలయమారుతముచేఁ
గదలుచున్న గుండ్రని తియ్యమామిడి పూగుత్తు లను మేలుగట్టును గట్టుకొని,
మదించిన తుమ్మెద మొత్తములతో ఝంకారములతోఁ గలిసిన కోకిలాలాపములను
సంగీతముచే సుఖమునిచ్చుచు, మకరందోద్యానము దేవర రాకకయి యాదర

ప్రథమాంకము.

౯

ముతో నెదురుమాచుచున్న దానివలె గనబడుచున్నది. కాబట్టి దేవర యందుఁ బ్రేక్షింపఁదగును.

వత్స— (అంతటను గళయఁజూచి) అహ! ఏమి యీ మకరందోద్యానముయొక్క రమ్యత!

చ. పవడఁపుగాంతి నొప్పెసఁగు పల్లవజాతముచేత నెట్లనై,
యవలను భృంగరావషను వ్యక్తముకాని చలోత్తుభాష్పఁగాఁ,
బనసవశంబునం గదలి వాగ్గెడికొమ్మలఁగూడి, నృత్యముల్
మిపుల మధుప్రసక్తి నచెమించెడు మత్తతగన్నకైవడిన్.

సీ. మూలంబునను చొల్లి ముద్దయల్ కమ్మని సుర నుమియఁగ నాపరిమేశంచె
నలు గడల నిపుడు వలమెడునోయనఁ బుష్పశృష్టులనొప్పుఁ బొగడచెట్టి
మధుపానమునను దామ్రములైన మోముల వగుటచేఁ బూచిననాఁటిపూలె
విడువకయందెనా విరులమొత్తముతోడ భాసిల్లెడు నిదె సంపంగిచెట్టి
కామిను లతోకవృక్షంబుఁ గాలు సాఁచి
తన్నినప్పటి నూపురధ్వనిని వించుఁ
జెలఁగి యామోత ననుకరించెడు ననంగ
భృంగపంక్తులు మ్రోసెడుఁ బ్రియుడ విసెనె.

వసం— (అలకించి) మిత్రుఁడా! అది తుమ్మెదలందియలమోత ననుకరించుటగాదు,
రాణిగారియొక్కయు పరిజనముయొక్కయు కేవల నూపురశబ్దమే.

వత్స— శక్కుఁగా గ్రహించితివి!

[వాసవద తయు, కాంచనమాలా యు, పూజోపకరణములను గ్రహించి
సాగరికయు, పరిహారమును ప్రేక్షించుచున్నారు.]

వాస— ఓసీ! కాంచనమాలా! నాకు మకరందోద్యానమునకు మార్గమును గనబలు
పుము.

కాంచ— దేవీ! ఇదిగో రంతె.

వాస— (ముందుకువచ్చి) ఓసీ! కాంచనమాలా! మనము మదనపూజ చేయలసిన ర
క్తాశోకవృక్ష మిక్కడ కెంతదూరమున నున్నది?

కాంచ— దేవీ! సమాపములో నే యున్నది. అదిగో చూడు మెప్పుడును విడువకుండఁ
బుష్పములతో నిండియుండు మీరు పెంచిన మాధవీలత. అకాలమునందు పూచు
నట్లుచేయుటకయి యనుదినమును రాజుగారు తమమనస్సు నాయానపెట్టుకొను
చున్న నవమాలికకదా యాపయి? దానిని చాఁటినతోడనే పూజ నిర్వృతికొంప

వలసిన రత్నాళోకవృక్షము కనబడును.

వాస— అట్లయినచో రమ్మ. అక్కడకు శీఘ్రముగాఁ బోదము.

కాని— దేవీ! గంధీరంజీ. (అందఱును నడుచుచున్నారు)

వాస— ఇదిగో రత్నాళోకవృక్షముదగ్గఱకు వచ్చితిమి. అక్కడ నేను పూజచేయవలెను. రమ్మ, పూజోపకరణములు తెమ్ము.

సాగ— (దగ్గఱకువచ్చి) దేవీ! ఇవిగో, అన్నియు సిద్ధముగానున్నవి.

వాస— (నిరూపించి మనస్సులలో) అయ్యో! ప్రమాదము సంభవించినదిగదా! ఇంత కాలము నేనెవరిని రాజుగారియొక్క దృష్టిపథమునందుఁ బడకుండఁబ్రయత్నము చేతఁ గాపాడుచువచ్చితిని? యామెయే యిప్పుడు రాజుగారికంటఁబడుట తటస్థించినదిగదా? కానిమ్ము. ఈప్రకారముగాఁ జేసెదను. (ప్రకాశముగా) ఓసీ! పాగరికా! మదనమహోత్సవమునందు పరవశురాండ్రయ్యందు పరిజనమువద్ద శారికను విడిచిపెట్టి యిప్పుడు నీవెందుకు వచ్చినావు? పూజోపకరణములను కాంచనమాలచేతికిచ్చి, నీవక్కడకు శీఘ్రముగా వెళ్లు.

సాగ— దేవిగారి యాజ్ఞాప్రకారము చేసెదను. (అలాగునఁజేసి, కొన్నియడుగులు నడచి, మనసులో) శారికను నుసంగతచేతికిచ్చి వచ్చితిని. ఈపూజ చూడవలెనని వాకు కుతూహలముగానున్నది. మాతండ్రిగారి యంతఃపురంబునం దేప్రకారముగా నర్చింపఁబడునో, యిక్కడ మన్మథుఁడదేప్రకారముగా నర్చింపఁబడునో లేక మఱియొకవిధముగా నర్చింపఁబడునో చూచి, అక్కడ పూజాసమయమగులోపల నిక్కడ నేనును పూజచేయుటకయి పూవులనుగోసి తెచ్చుకొనెదను- (అని నడచి, పూవులు కొయుచున్నది.)

వాస— కాంచనమాలా! ఆళోకమునందు కామదేవునిం బ్రీతిష్ఠింపుము.

కాంచ— దేవిగారి సెలవుప్రకారము చేసెదను. (అప్రకారముచేయుచున్నది.)

వాస— (మొందుకునడిచిచూచి) ఓమిత్రుఁడా! అందెలచప్పుడదఁగినదిగనుక, దేవిగారి ఆళోకమాలమునకు వచ్చిరని యూహించెదను.

వత్స— చక్కగాఁగనిపెట్టినావు. చూడు మామె దేవియేకదా?

గీ. పుష్పసురుమారమైనట్టి మూర్తిదార్చి
తనుతరంబగు మధ్యంబు తనరుచుండఁ
గమ్మవిల్తుని పార్శ్వభాగముననున్న
కుసుమచాపమోయనదేవి కొమరుమిగిలె.

దగ్గఱగా వెళ్లుదము రా- (చేరువకు వెళ్లుచున్నారు)

వత్స—(సమీపించి) పాణేశ్వరీ! వాసవదత్తా!

వాస—(చూచి) నాథా! దేవరకు జయమగుగాక! పీఠమును స్వీకరించి దేవరవా
రీప్రదేశము నలంకరింతురుగాక! ఇదిగో పీఠము. దేవర యిందుఁగూర్చుండుఁడు.

వత్స—(కూరుచున్నాఁడు.)

కాంచ—దేవీ! స్వహస్తములతో నర్పించిన పుష్పములు, కుంకుమము, చందనము,
వస్త్రము, వీనిచే నలంకరింపఁబడిన రక్తాశోక వృక్షము~~నకుఁగూర్చి~~, భగవానుఁ
డయిన మన్మథు నర్పింపుఁడు.

వాస—పూజోపకరణములను నాయొద్దకుఁదీసికొనిరా.

కాంచ—(తీసికొనివచ్చుచున్నది)

వాస—(పూజచేయుచున్నది.)

వత్స—ప్రాణనాయకా! వాసవదత్తా!

గీ. క్రొత్తగా మజ్జనంబాడి కొమరుమిగులఁ
దోపుచీరనుగతియించి తుంటవిలుతు
భక్తిఁబూజించు నీవు ప్రవాళవిటపి
నాశ్రయించిన లతవలె నలరెదిపుడు.

గీ. స్మరునిఁబూజింప హస్తంబుసాఁచినీవు
ముట్టుకొనుటవేర నశోకభూజమదిగొ
మృదుతరంబగు కొంజగు గొదవినట్లు
కాంతిమీరెడుఁ జూడుమోకలికిమిన్న.

క. నీపాణిస్మృత్యనమిటు
ప్రపాపింపగరామి నిపుడు పద్మాస్త్రుఁడు సం
తాపించుఁజ మీతప్పక
యీపట్టునఁ దా ననంగుఁ డిలనగుకతనకొ.

కాంచ—దేవీ! మన్మథపూజయ్యినదిగదా? ఇంక భర్తమను పూజాసత్కారము
సలుపుము.

వాస—అవును. పుష్పములను విలేపనములను దీసికొనిరా.

కాంచ—దేవీ! సర్వమును సిద్ధముగానున్నది.

వాస—(రాజును పూజించుచున్నది)

సాగ—(పూలుపట్టుకొని) ఆయ్యా! పువ్వులు గోయుటయందలి యాశచేత తడవు
మసలితిని! ఆసిందువారవృక్షముచాటునదాగియుండి చూచెదను. (చూచి) ఏమీ!

అపూర్వముగా మన్మథుడు ప్రత్యక్షమే యయినాడు! మాతండ్రిగారి యంతః
పురమునందు మన్మథుడు చిత్తరువునందు పూజింపబడ్డను. ఇక్కడ ప్రత్యక్ష
మగుచున్నాడు. ఇక్కడ నేయుండి నేనును భగవంతుఁడయిన యామన్మథునిఁ
బూజించెదను. (అని పూవులు వేయుచున్నది) ఏ కామదేవా! నీకు నమస్కా-
రము. నాకు శుభదర్శనము కాఁగలదు. చూడఁదగిన పదార్థమును నేను జూచి-
తిని. నీవు నాక మోఘదర్శనుడవు కాఁగలవు. (అని ప్రవాహము చేయుచున్నది)
ఏమి యాయాశ్చర్యము! ఎంత నేవుకాచి నను మరలఁ జూడఁదగినవాఁడుగా నే-
యున్నాడు! నన్నెవ్వరును జూడకమునుపే నే నిక్కడనుండి పోవలెను.
(అని కొన్నియడుగులు నడుచుచున్నది.)

కాంచ—అయ్యా! వసంతకా! ఇప్పుడు నీవునువచ్చి స్వస్థివాచకముంబుచ్చుకొమ్ము.

వసం—(దగ్గఱకు వెళ్లుచున్నాడు.)

వాస—(విలేపన పుష్పాభరణ దానపూర్వకముగా) అయ్యా! ఇదిగో స్వస్థివాచని
కముం బరిగ్రహింపుము. (అని యిచ్చుచున్నది)

[నేపథ్యమునందు వైతాళికుడు.]

ఉ. కాంతిసమస్తముఁదొలఁగి క్రన్నన భాస్కరుడస్తమించి సా
యంతనమాట భూరములందఱు నింగునిఁదోలు నీకు కం

జాతనుచిన్ హరింపఁగను జాలినపాదము లాశ్రియంప న

త్వీంతముఁ గాచియుండెదరు హర్షముతో నభ వత్సభూషణా.

సాగ—(విని, హర్షముతో వెనుకఁదిరిగి రాజునుజూచి యుపేక్షతో) ఏమి! మా
తండ్రిగారు నన్నిచ్చెదమన్న వత్సమహారాజుగారా యాయన? (నిట్టూర్పువిడిచి)
పరుల సేవకు కుదురుటచే మాషితమయ్యును, ఈరీతి మీయనదగ్గనముచే నత్క-
రింపఁబడినది!

వత్స—ఏమి? మనమనస్సులు ఉత్సవములో లగ్నమయిపోయి, సంధ్యాసమయ మ
తిక్రమించినను తెలిసికొఁ జాలకున్నాము! దేవీ! చూడుము.—

గీ. ఉదయతటముమటుంగున నొదిగి చంద్రుఁ

డుటఁ బ్రాగ్గి శ సూచించు చున్న దవిగొ

ముందు సాండువర్ణముగల ముఖముచేత

వెలఁది హృదయస్థితుండగు ప్రియునిబోలె.

దేవీ! మనములేచి, యింటికివెళ్లదము. (అందఱునులేచి నడుచుచున్నారు.)

సాగ— అదిగో దేవిగారు బయలుదేరినారు. నేనుచుత్వరీతముగా వెళ్లేదను. (రాజును

అశమీఱఁజూచి నిట్టూర్పువిడిచి) ఏమి! మందభాగ్యురాలనయిన నేను ఈయనను
తడవు చూచుటకయినను వల్లకాకపోయెను! (అనినివ్రక్కుమించుచున్నది.)

వత్స— (నడుచుచు) జేవీ!

సుగంధి. చందురుం దిరిస్కరింపఁ జాలు నీముఖాగమన్

గంది యంబుజంబు చూడు కాంతిహీన మయ్యెనున్

వంది నీ సభీజనంబు సాటకోడి తుప్పెదన్

ముందు సిగ్గుచేతఁ దమ్మి మొగ్గులంగు దాఁగెడుట.

[అందఱు నివ్రక్కు మించుచున్నారు.]

రత్నావళి.

ద్వితీయాంకము.

[ప్రదేశము.—ప్రమదావనము.

[ఛారికాపంజరమును చేతబట్టుకొని సుసంగత ప్రవేశించుచున్నది.]

సుసం— ఈఛారికను నాచేతికిచ్చి, నాక్రియసఖ్యమైన సాగరిక యివ్వడెక్కడకు
వెళ్ళియుండును? (అనంకఁజూచి) అదిగో నిపుణిక యుచ్చటికే వచ్చుచున్నది.
దాని నడిదగెను.

[అంత నిపుణిక ప్రవేశించుచున్నది.]

నిపు— రాజుగారు చెప్పిపంపిన యీపర్తమానమును నేనిప్పుడేవెళ్ళి రాణిగారితో
చెప్పవలెను. (అని నడుచుచున్నది.)

సుసం— చెలియా! నిపుణికా! ఇదియేమి? ఎక్కడనో ధ్యానమున్నదానినట, ఇక్కడ
దనున్న నన్నుచూడకయే దాఁటిపోవుచున్నావు?

నిపు— సుసంగతవా! చెలియా! నీపుచక్కఁగాఁ గనిపెట్టితివి. నాపరాకునను కార
ణము చెప్పెదను వినుము. రాజుగారు శ్రీలక్ష్మణునుండి వచ్చిన శ్రీకంఠదాసుఁడను
వానివలన ఆకాలమున పూలుపూచునట్లునేయు చోహదమును నేర్చుకొని, తాము
పెంచిన ననిమాలికను పుష్పసమృద్ధిగలదానినిగఁ జీయఁదలంచి, అప్పుతొంతము
ను రాణిగారితోఁ జెప్పుమని యివ్వదు నన్నుఁబరిపిరి. నీవు మరల నెక్కడను
వెళ్ళుచున్నావు?

సుసం— ప్రియసఖియైన సాగరికను వెదకుటకొఱకు.

నిపు— సఖీ! చిత్రఫలకమును లేఖనిని చేతబట్టుకొని తొందరగా కదళీగృహమునకు వెళ్ళుచుండఁగా సాగరికనిప్పుడే నేను చూచినాను. నీవక్కడకు వెళ్ళుము. నేనును రాణిగారికడకుఁ బోయెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

ప్రదేశము.— కదళీగృహము.

[చిత్రఫలకము తూలికను పట్టుకొని, మన్మథావస్థనటించుచు సాగరిక ప్రవేశించుచున్నది.]

సాగ— ఓ హృదయమా! శాంతిపొందుము. శాంతిపొందుము. ఒక్కసారి చూచుట వల్ల నే యిట్లు సంతాపమువృద్ధిపొందుచున్న అశామాత్రప్రయోజనముగల అదుర్లభ పురుషునిమీఁది కోరికచేత ఫలమేమి? (విస్మయముతో) ఆహా! ఏమి నీమాధత! మరల నతనివే చూచుట కభిలషించుచున్నావు! ఓపాపపుహృదయమా! జన్మమెత్తినది మొదలుకొని కలసి యేకముగాఁ బెరిగిన నన్నవిడవాడి, తనమాత్రదర్శనము వలన పరిచితుడైన యాతనివెంట వెళ్లుటకు సిగ్గుపడకున్నావు! ఇందు నీదోషమేమున్నది? మన్మథబాణభీతిచేత నీవట్లుచేయుచున్నావు. కానిష్టు. నేనిప్పుడు మన్మథుని వేడుకొనియెదను. (కన్నీరుపెట్టుకొని, దోసిలియెగ్గి, మోకాళ్లమీఁదఁ గూరుచుండి) భగవంతుడవైన యోయిమన్మథా! సకల సురాసురులకు జయించిన నీవు స్త్రీజనమును హింసించుట కేల సిగ్గుపడకున్నావు? అదిగాక నీ వసంగుడవు. ఏవిధముచేతఁ జూచినను మందభాగ్యురాలనయిన నాకు ఈ నిమిత్తముచేత మరణము సమీపించినట్టున్నది. (పలకనుజూచి) ఇక్కడికెవ్వరును రాకమునుజే, చక్కఁగాఁజూచి వేసుకోరిన పురుషుని వ్రాసెదను. (శ్రిద్ధతో నొకరూపమును వ్రాయఁబూని పలకపుచ్చుకొని, నిట్టూర్పువిడిచి) అతిస్వాసముచేత నాకు కుడిచేయి మిక్కిలి వడఁకుచున్నది. అయినను ఆయన రూపమును దర్శించుటకు మఱియొక యుపాయములేదు. కాబట్టి యేహగుననయిన ఆయనను వ్రాసిచూచెదను (అని వ్రాయుచున్నది.)

[శారికాపంజరముతో సుసంగత ప్రవేశించుచున్నది.]

సుసం— ఇదే కదళీగృహము. నేనిందుఁ బ్రవేశించెదను. (ప్రవేశించిచూచి విస్మయముతో) నాప్రియసఖియయిన యీ సాగరిక యధికానురాగము కలదానివలె నేమో వ్రాయుచున్నది. అనియగువఱకును ఆమెకు కనబడకుండ దాఁగియుండి చూచెదను. (ఆమెవెనుకకు మెల్లగావచ్చి నిలుచుండి చూచి సంతోషముతో) ఇదియేమి? రాజుగాని వ్రాసినది! మేలు! సాగరికా! మేలు! రాజహంసి

పద్మాకరమునువిడిచి మణిమొక్కదను క్షీడింపఁబోవు.

సాగ—(కన్నీటితో) దీనిని నేనువ్రాసిన ప్రయోజనమేమి? ఎడఁదెగకుండ కాలు చున్న కన్నీటిచేత, నాదృష్టి చూచుటకుఁబాలకున్నది. (ముఖముపయి కెత్తి కన్నీరు తుడుచుకొనుచు, సుసంగతనుజూచి, త్తరీయముతో పలకనుమూసి, చిలునవ్వుతో) ఏమి? ప్రియసఖీ! సుసంగతా! (అని లేచి వెయిపట్టుకొని) సఖీ! సుసంగతా! ఇక్కడ కూర్చుండు.

సుసం—(కూర్చుండి బలవంతముగా పలకనుపుచ్చుకొని చూచి) సఖీ! నీవిందువ్రాసిన యీతఁడెవరు?

సాగ—(లజ్జతో) ఇప్పుడుజరగినమదనమహోత్సవమునందలిపూజ్యుడైన మన్మథుఁడు.

సుసం—(చిలునవ్వుతో) ఆహా! ఏమి నీనేర్పు! ఇప్పుడీచిత్రము కూన్యమువలెఁ గనఁ బడుచున్నది. నేనుకూడ రతీదేవినివ్రాసి భార్యాసహితునిఁ జేసెదను. (తూలికను పుచ్చుకొని రతిమిషచేత సాగరికను వ్రాయుచున్నది.)

సాగ—(చూచి క్రోధముతో) సఖీ! నీవిక్కడ నన్ను వ్రాసితివేమి?

సుసం—(నవ్వి) సఖీ! నిష్కారణముగా కోపపడెదవేమి? ఎటువంటి కామదేవుని నీవువ్రాసితివో, అటువంటి రతీదేవిని వేరుచు వ్రాసితిని. నన్నన్యరాలినిగా భావించెదవు. ఈమాటలతోనేమి? సర్వస్వత్యాంతమును జెప్పుము.

సాగ—(సిగ్గుతోతనము) అయ్యో! నాప్రియసఖికఁతయుఁ దెలిసిపోయెనే! (ప్రకాశముగా) ప్రియసఖీ! నాకుశగనిసిగ్గు. వేనీలాగునఁ జేసి నాసని యీవృత్తాంతము. వెవ్వరికిని తెలియనీయకుము.

సుసం—సఖీ! సిగ్గుపడకుము. ఇటువంటి కన్యారత్నమున కిటువంటి వరునియందభిలాష మపశ్యముగాఁ గలుగవలసినదే. ఈవృత్తాంతము నేనితరుల కెవ్వరికిని తెలియనియ్యను. కాని మేల్చివినియైన యీశారిక మనమిప్పుడనుకొన్న మాటలను పట్టుకొని యెవ్వరియొద్దనైనను అనుసేమా!

సాగ—(తొట్రుపాటుతో) అందుచేత నాకధికతరమయిన సంతాపముకలుగుచున్నది (అని మదనావస్థ నటించుచున్నది.)

సుసం—(సాగరికతొమ్ముమీఁద చేయుచుంచి) సఖీ! ఊటదుము. ఊటదుము—అకొలనియొద్దకుంబోయి తామర రేకులను తామరతూండ్లను తీసికొని శీఘ్రముగా వచ్చెదను. (వెళ్ళి తిరిగిప్రవేశించి పద్మములతోను మృణాళములతోను శయ్యచు రచియించి, మిగిలిన తామరరేకులను సాగరికహృదయమును జేర్చుచున్నది.)

సాగ—సఖీ! ఇందువలనను నాకధికతరమయిన సంతాపము కలుగుచున్నది. ఈనఖీనీ

పత్రములను మృణాళవలయములను దీసివేయుము. ఇంతతోచాలును. నిష్కాగణముగా నీవేల ఆయాసపడెదవు?

గీ. దుర్లభజనానురాగంబు తొడరెనాకు
నాత్మ వివశమయ్యెడు లజ్జ యధికమగుచుఁ
బ్రయసభీమణి! విషయంబు ప్రేమమరయ
మరణ మొక్కటియే నాకు శరణమింక.

(అని మూర్ఛపోవుచున్నది.)

సుసం— (భేదముతో) ప్రియసభీ! సాగరికా! లెమ్ము లెమ్ము.

[తెరలోకలకలము.]

చ. అర తెగిక్రిందవ్రేలు మెడ నుందలి బంగరుగొల్పు నీడ్చుచున్
బరునడి ద్వారముల్ గడచి సాదములం జిలుగంటచాల్ మనో
హరముగ మ్రోయ స్త్రీలు జడియం జెడువానరమశ్వసాలకుల్
తురగపుసాలనుండి విడిద్రోలఁగ రాజగృహంబుఁ జొవ్వెడున్.

[తెరలోనేమరల]

చ. పురుషులనంగరామినచె పొల్పటి వన్న పరులొలంగెదర్
దరమున వామనుండొదిగి దాఁగెడుఁగంచుకి కంచుకంబులో
సరస నిజాభిధానమును సార్థ మొనర్చెద రాకిరాతు, లా
యిరుకపి తమ్ముఁజూచునని యూడినిఁబాడెదరల్లకుల్బలున్

సుసం— (అలకించి ముందువంకఁజూచి తొలుపాటుతోలేచి సాగరిక హస్తమును పట్టుకొని) సభీ! లెమ్ము లెమ్ము. అదిగో దుష్టవానర మీవంక నే వచ్చుచున్నది. సాగ— మనమిప్పు డేమిచేయుదము?

సుసం— రమ్ము. ఈతమాలవిటపాంథకారమునందుఁ బ్రవేశించి యది పోవుదాఁక నుండము. (అనివెళ్ళి యిద్దఱును బెదరిచూచుచు చాటున దాఁగుచున్నారు.)

సాగ— సుసంగతా! నీవు చిత్రఫలకమును విడిచివచ్చితివాయేమి? ఎవ్వరైనను దానిని చూతురేమో!

సుసం— ఓసీ సుస్థిరురాలా! ఇప్పుడును చిత్రఫలకముతో నేమిచేసెదవు? పెరుగును నన్నమును తినవలెనని యాచెడుకోఁతి శారికాపంజరమును తెఱచిపోయినది. మేధావినియైన యాశారిక మఱియొకవంక నెగిరిపోవుచున్నది గనుక, దానివెంబడిని వేగిరము వెళ్ళుదమురమ్ము. మనసంభాషణముయొక్క యక్షరములను గ్రహించిన యాశారిక యెవ్వఁడుండయినఁ బలికిపోవును.

సాగ— సఖీ! అలాగునఁ జేయుదము. (అనియిద్దఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

[తెరచాటున]

ఇహిహీ! ఆశ్చర్యము! ఆశ్చర్యము.

సాగ— (చూచి) సుసంగతా! మరల నాదుష్టవాసరమే వచ్చుచున్నది చూచినావా?

సుసం— (చూచి నవ్వి) ఓసిపిటికిదానా! భయపడకు. అతఁడు శ్రభుపార్శ్వవర్తి
యగు వసంతకుఁడు సుమా.

[అప్పుడు వసంతకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

సుసం— ఇహిహీ! ఏమియాశ్చర్యము! ఏమియాశ్చర్యము! శ్రీకంఠదాస! ధార్మిక!
సాధు సాధు!

సాగ— సఖీ! వీనిని చూచుటవలన నేమిప్రయోజనము? శారీర దూరముగాఁ బోయి
నది. కనుక, దానిననుసరించి వెళ్ళదమురా.

సుసం— సాధు! శ్రీకంఠదాస! ధార్మిక! సాధు! అతఁడిచ్చిన దోహదమాత్రమున నవ
మాలిక యిటువంటిదయినది. ఎడములేకుండ వికసించియున్న పుష్పి గుచ్ఛములచే
త శోభించు విటపములుగలవై దేవిగారు పెంచుకొన్న మాధవీలతను పరిహసించు
చున్నట్టున్నది. ఇదియంతయు నాప్రియమిత్రునకు వెల్లిచెప్పెదను. (ముందుకున
డిచిచూచి) అడుఁగో నాప్రియమిత్రుఁడు. ఈననమాలికను చూడనివాఁడయ్యెను
అతని దోహదమునందలి విశ్వాసముచేత ననమాలిక పుష్పితమయి యుండఁగాఁ
బ్రత్యక్షమునఁ జూచుచున్న వానివలెనే సంతోషముచేత వికాసము నొందిన
కన్నులుగలవాఁడయి యిక్కడకే వచ్చుచున్నాఁడు. అతనిదగ్గఱకు వెళ్లెద. (అని
రాజునకెదురుగా వెళ్ళుచున్నాఁడు.)

[అప్పుడు రాజు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

రాజు— (సంతోషముతో)

సీ. అధికతపోత్కలికాళిచే నలరారి పాండురవర్ణంబు పరఁగఁదాల్చి
ప్రారబ్ధజ్యంభయై పలుమాటువెడలెడు శ్వసనోద్గమంబులఁ జాలఁదన్న
నాయాసపటుచుకొం చభిరామయయియున్న యీలతకూనను జాలవలపు
గొలిపెడుదానిని గుసుమాయుధావస్థ నత్యంతమునుబూని యలరుచున్న
యన్యకాంతనువలెఁ గన్నులారఁజూచి
యతిశయంబుగ దేవి ముఖాంబుజమును
నిపుడు కోపంబుచేతను నెఱ్ఱిపడెడు
నట్లుగాఁ జేయఁగలవాఁడ నరయవేను.

వసం—(వేగముగా సమీపించి) ప్రియమిత్రా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక!
ఓమిత్రుఁడా! అదృష్టముచేత నర్థిల్లుచున్నావు.

రాజు—మిత్రుఁడా! సందేహమేమి? మణిమంత్రప్రథముల ప్రభావ మచింతనీయము గదా?

చ. కలన నుపేంద్రుకంఠమణిఁ గాంచి విరోధులు నప్పులైరి, సా
ములును రసాతలంబునకుఁ బోయిసించెను మంత్రభీతిచే,
వెలయఁగ అక్షుణుండుఁ గపివీరులుఁ బూర్వము మేఘనాదుచే
బలమతీచచ్చి యాశుభపుబల్మిని జీవితులైరి కృష్ణుఁడన్.

మార్గమును గనఁబఱుపుము. ఇప్పుడు మనము దానినిజూచి కన్నులుగల ఫల మ నుభవింతము.

వసం—(ఆటోపముతో) దేవర విజయంచేయుఁడు.

రాజు—నీవు ముందునడువు.

ఉభయులు—(గర్వముతో నడుచుచున్నారు.)

వసం—(ఆలకించి భయపడి వెనుకమరలి రాజుచేయి పట్టుకొని తొట్టరిపాటుతో)
మిత్రుఁడా! రమ్మ పాటిపోవుదము.

రాజు—ఎందుచేత?

వసం—ఈ వకుళవృక్షముమీఁద నేకో భూతమున్నది.

రాజు—ఛీ! మూర్ఖుఁడా! నిశ్చయముగా నడువు. అటునంటివాని కిక్కడ ప్రభావ మెట్లు కలుగును?

వసం—స్ఫుటాక్షుణములతో నే పఱుకుచున్నది. నామాట నమ్మవేని, ముందుకు వెళ్లి స్వయముగానే వినుము.

రాజు—(అలాగుచేసి ఆలకించి)

గీ. స్ఫుటముగా వినఁబడుచు నీ సుస్వరంబు
స్త్రీస్వభావమునను గడుఁ దియ్యనగుచుఁ
జూడ నల్పంగతనుజేసి నూత్నమగుచు
నున్నదది శారికయటంచు నెప్పువాఁడ.

(పయివంకఁజూచి) అదిగో శారిక!

వసం—(ఆలోచించి) ఏమి? సత్యముగా గోరువంకేనా?

రాజు—(చిటునవ్వుతో) మిత్రుఁడా! అదిగో!

వసం—ఓ చెలికాఁడా! నీవుపిటికివాఁడవు. ఈశారికను భూతమనితలఁచుచున్నావు.

రాజు— ఓరిమూర్ఖుడా! నీవుచేసినదానిని నామీద పెట్టుచున్నావు!

వసం— అలాగయిన, మిత్రుడా! నన్ను వారింపకుము. (రోషముతో దండకాస్త్రమును పయకెత్తి) ఓసి బానిసశారికా! వసంతకుడు నిజముగానే భయపడునని నీవెఱుగవా? ఒక ముహూర్తకాల మిచ్చటనిలువుము. కొండెములు చెప్పువారి మనస్సువలెనే కుటిలమయిన యీకాట్టతో పరిపక్వమయిన వెలగపంటివలె నిన్నీ వకుళవృక్షమునుండి క్రిందపడగొట్టెదను. (అని కొట్టబోవుచున్నాడు.)

రాజు— (వారించి) ఓరిమూర్ఖుడా! అదియేమో మనోహరముగా పలుకుచున్నది. దాని నెందుకు బెదరగొట్టెదవు? పతికడి దానిని విందము.

ఉభ—(వినుచున్నారు)

వసం— ఈబ్రాహ్మణునకు భోజనము పెట్టుమని పలుకుచున్నది.

రాజు— కుక్షింభకుడు సర్వమును భోజనవిషయమే పర్యవసితము చేయును. శారీరకయేమిపలుకుచున్నదో నిజముగాఁ జెప్పుము.

వసం—(అలకించి) మిత్రుడా! అది యేమిపలుకుచున్నదో విన్నావా; “సఖీ! నీ విందువ్రాసిన యీతఁడెవరు;” అని పలికినది. “ఇప్పుడు జరిగిన మదనమహోత్సవమునందలి పూజ్యుఁడైనమన్మథుఁడు.” అని పలుకుచున్నది. “సఖీ! నీవిక్కడ నన్నువ్రాసితివేమి?—సఖీ! నిష్కారణముగా కోపపడెదవేమి? ఎటువంటికామదేవుని నీవువ్రాసితివో, అటువంటి రతీదేవి నేనును వ్రాసితిని. నన్నన్యూరాలినిగా భావించెదవు. ఈమాటలతో నేమి? సర్వవృత్తాంతమునుజెప్పుము.”— ఓ మిత్రుడా! ఇది యేమయ్యుండును?

రాజు— “ఎవ్వతెయో యొకసుందరి యనురాగముచేత కామదేవుఁడను మిషపెట్టి తన హృదయవల్లభుని వ్రాసి చెలికత్తియకడ మఱుగుపెట్టినది. ఆ చెలికత్తెయు గుఱుతుపట్టి, నేర్పుతో నామెనేవ్రాసి రతియను మిషచేత చూపినది.” అని నేనూహించెదను.

వసం— (చిటికవేసి) మిత్రుడా! గురిసరి! అంతే.

రాజు— చెలికాడా! ఊరకుండుము. మరల నేమోపలుకుచున్నది విందము.

ఉభ—(వినుచున్నారు)

వసం— అది మరల నీలాగునఁ బలుకుచున్నది. — “సఖీ! సిగ్గుపడకుము. ఇటువంటి కన్యారత్నమున కిటువంటివిరునియం దభిలాష మనశ్యముగాఁ గలుగఁజలసినదే.”— అట్లయిన, ఈవ్రాయబడిన కన్నీయ చూడఁదగినదే.

రాజు— ఇప్పుడవహితులమయి విందము! ఇక్కడ మనవేడుకకు కావలసినంత యవకాశమున్నది.

వసం— ఓ మిత్రుడా! నీవే పండితుడవని గర్వపడకుము. దానిముఖమునుండి సర్వమును విని నేను వ్యాఖ్యానముచేసెదను.

ఉభ— (వినుచున్నారు.)

వసం— మిత్రుడా! అది యేమన్నదో విన్నావా?— సఖి! ఇందువలనను నా కధికతరమయిన సంతాపము కలుగుచున్నది. ఈ నలినీపత్రములను మృణాళవలయములను దీసివేయుము. ఇంతతో చాలును. నిష్కారణముగా నీవేల ఆయాసపడెదవు?"

రాజు— వినుటమాత్రమే కాక యభిప్రాయమును సహితము తెలిసికొన్నాడను.

వసం— మిత్రుడా! నీచమయిన యీశారిక యింకను కురుకురుమనుచు నే యున్నది. అంతయును వి? వ్యాఖ్యానముచేసెదను.

రాజు— యుక్తమయినమాట చెప్పితివి. మరల విందము.

వసం— ఓ మిత్రుడా! బానిసకూతురయిన యీశారిక చతుర్వేదములను జదివిన బ్రాహ్మణునివలెనే ఋక్కులుచెప్పట కారంభించినది!

రాజు— నామనస్సు మఱియొక దానిబాడికిపోయి వినలేదు. ఇప్పుడేమి జరిగినదో చెప్పు.

వసం— ఓయీ! ఇట్లుపలుకుచున్నది.—

గీ. దుర్లభజనానురాగంబు తొడరెనాకు

నాత్మవివశమయ్యెడు లజ్జయధికమగుచు,

బ్రీయసఖీమణి! విషమంబు ప్రేమమగయ

మరణమొక్కటియే నాకు శరణమింక.

రాజు— (చిలువవ్వుతో) మిత్రుడా; ఇటువంటి దొడ్డబ్రాహ్మణుడవు నీచుతోప్ప నిట్టిఋక్కులను తెలిసినవాడు మఱియెవడున్నాడు?

వసం— కాకపోయిన నిదియేమి?

రాజు— అదిగాధిక.

వసం— గాధిక! అదియెవరిచే జెప్పబడినది?

రాజు— మిత్రుడా! ప్రియతముని బొందలేనట్టియు శ్లాఘ్యయాననపరిమైనట్టియు నొకానొకతెచేత జీవితాశ లేకపోవుటచే జలుకబడినది.

వసం— (బిగ్గరగానవ్వి) ఓయీ! ఈవక్రభాషణములేల? 'నన్నేపొందలేనట్టి'యని ఋజువుగానే యేలపలుక రాదు? నీవేకానియెడల మన్మథుడనుమిషచేత మఱుగు

పలుపడగినవాఁడన్యఁ డెవ్వఁడున్నాఁడు? (అని వచ్చుటలుగొట్టి బిగ్గరగా నవ్వుచున్నాఁడు.)

రాజు— (ఘయికిఁజూచి) ఓరిమాన్యుఁడా! నీవు బిగ్గరగా నవ్వుటచేత బెదరి శారీక యొక్కడకో యెగిరిపోయినది. (అని చూచుచున్నాఁడు.)

వసం— (చూచి) మిత్రుఁడా! మఱియొకలాగునతలఁపవము. అది కదలీగృహమునకే వెళ్ళినది. వెంటడింతము రమ్మ. (అనివెళ్ళుచున్నాఁడు.)

రాజు— గీ. కన్నియలు పుష్పశరబాధఁగలఁగుచుండి

సఖులముందఱఁ బలికిన సంగతులను

చిలుకలును శారీకలునేర్చి పలుకుచుండ

వినెడు ధన్యుల చెవులకు విందుగొలుపు.

ప్రదేశము—కదలీగృహము.

[వసంతకుఁడును రాజును ప్రవేశించుచున్నారు.]

వసం— ఓమిత్రుఁడా! ఇదిగో కదలీగృహము. ఇందుఁబ్రవేశింతము. ఇద్దఱునుప్రవేశించినమీఁదట) ఓయీ! బానిసకూతురైన శారీకయొక్క యన్వేషణప్రయత్నమిఁకచాలును. మలయ మారుతముచేఁ గదలుచున్న బాల కదలీదళ శీతలమయిన యీశిలాతలమునందు ముహూర్త మాత్రము కూర్చుండి విశ్రమింపము.

రాజు— నీయిష్టప్రకారము చేయువము. (అని కూరుచుండి నిర్వహించి వెళ్ళి) —

గీ. కన్నియలు పుష్పశరబాధఁ గలఁగుచుండి

సఖులముందఱఁ బలికిన సంగతులను

చిలుకలును శారీకలునేర్చి పలుకుచుండ

వినెడు ధన్యుల చెవులకు విందుగొలుపు.

వసం— (ప్రక్కనుజూచి) ఓమిత్రుఁడా! అది దుష్టవానరము తలుపు తెరిచిపోయిన యీ శారీకయొక్క పంజరమయియుండును.

రాజు— మిత్రుఁడా! చూడుము.

వసం— మీ రాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (సమీపించిచూచి) అదిగో చిత్రఫలకము.

దానిని పుచ్చుకొనెదను. (పుచ్చుకొనిచూచి హర్షమును కనఁబఱచుచున్నాఁడు)

రాజు— (కాతుకముతో) మిత్రుఁడా! అదియేమి?

వసం— నీ వదృష్టవంతుఁడవు. నీవే యిందువ్రాయఁబడినావు. “నీవే కానియెడల మన్మథుఁడను మిషచేత మలుఁగుపలుపడగినవాఁడన్యఁ డెవ్వఁడున్నాఁడు?” అనినేనన్నది నిజమే.

రాజు—(హాషకముతో చేతులుసాచి) సఖుడా! చూపుము చూపుము.

వసం— నీకుచూపను. ఆకస్యకయు నిక్కడ వ్రాచబడియున్నది. ఏమియు పాఠి
తోషికములేమండ నిటువంటి కన్యారత్నము నూరకచూపునునా?

రాజు— ఇదిగోపుచ్చుకొమ్ము. అని హస్తకటకమునిచ్చి బలాత్కారముగా పుచ్చు
కొని చూచివిస్మయముతో) మిత్రుడా! చూడు.

గీ. చిత్రగతయైన యీ సుసీరుహక్షి

పక్షపాతంబుజూపుచు వారిజంబు

నందముగఁ గదల్చుచు రాజహంసివోలె

మానసం బలరింపాడు మఱియుమఱియు.

గీ. వారిజభవుండు సుందరివదనమనెడు

నద్భుతాఖండచంద్రుని సమరజేసి

తనదు పీఠపద్మము ముకుళనమునొంద

దుస్థితుండయి యుండును భ్రువముగాను.

[అత సాగరికయు సుసంగతయు ప్రవేశించుచున్నారు.]

సాగ— సఖీ! సుసంగతా! ఇక శారికమనకునొరకదు. ఆకదళీగృహమునుండి చిత్ర
ఫలకమునయినను తెచ్చుకొని వేగిరము పత్తము.

సుసం— సఖీ! ఆలాగునజేయుదము- (అని సమీపమునకు వెళ్లుచున్నారు.)

వసం— ఓమిత్రుడా! ఎందుచేత నామె యవనతముఖిగా వ్రాచబడినది?

సుసం— (అలకించి) సఖీ! వసంతమడు మాటాడుదానినిబట్టి రాజును నిక్కడనే
యుండియుండునని యూహించెదను. కదళీగృహముపొదలోపల దాగియుండి
చూతము. (అని విసుచున్నారు)

రాజు— మిత్రుడా! చూడుచూడు.

గీ. వారిజభవుండు సుందరివదనమనెడు

నద్భుతాఖండచంద్రుని సమరజేసి

తనదు పీఠపద్మము ముకుళనమునొంద

దుస్థితుండయియుండును భ్రువముగాను.

(అని మరల పఠించుచున్నాడు.)

సుసం— సఖీ! నీవదృష్టవంతురాలవు. నీహృదయవల్లభుడు నిన్నేవలించుచున్నాడు

సాగ— (లజ్జతో) సఖీ! పరిహాసశీలురాలవయి నన్నేల చులకచేనెదవు?

వసం—(రాజునుకదిపి) ఓయీ! ఆమె యెంగుచేత నవనతముఖిగా వ్రాయబడినదని యడుగుచున్నాను.

రాజు—మిత్రుడా! శారీరకయే సకలమును జెప్పినది.

సుసం—(సర్వి) సఖీ! శారీరక తన మేధావిత్వమున్నగునబోలినది.

వసం—నీ నేత్రములను దనుపుచున్నదా లేదా?

సాగ—(సాధ్యసముతో తనలో) అయ్యో! అతఁడేమిచెప్పినో యెఱుంగను. నేను సత్యముగా మరణదీపితములమధ్యను వర్తించుచున్నదానను.

రాజు—నేత్రములను దనుపుచున్నదాయని యడుగవలెనా?

నీ. అధికకష్టముమీఁద నక్కటా నాదృష్టియూరుయుగంబును నొకటదాటి
తడవుగాఁగ నితంబతలమున భ్రమియించి త్రివీతరంగయుక్తిని గరంబు
విసమమైయుండెడు వెలఁదిమధ్యమునందుఁ జలియింపక వసించి త్షణములోన
తుంగస్తనములకుఁ దొడరిమెల్లఁగఁబ్రాకి దగగొన్నగతినందుఁ దడవునిలిచి
జలకణములు చిమ్ముచుఁ జెలఁగుచున్న
కన్నదోయిని నాదట త్షణమునుండి

కాంతమీఱఁగఁ జూచుచుఁ గరము నిపుడు

సుఖ మనుభవించుచున్నది నుమ్ము సఖుడ.

సాగ—(విని తనలో) హృదయనూ! ప్రసన్నతపొందుము. ప్రసన్నత పొందుము.

ఊరడు మూరడుము. నీమనోరథ మిప్పుడే మెట్టెక్కినది,

సుసం—సఖీ! విన్నానా?

సాగ—(సర్వి) నీవేవినుము. నీవ్రాతయొక్క నేర్పకదా నర్జింపబడుచున్నది.

వసం—(పలకనుజూచి) ఓయిమిత్రుడా! చంద్రశకన్యయు నీలాగున నీప్రియసమా
గమమును మన్నించుచున్నదే. అటువంటినీరూపముమీఁద నీ కనాదరమేల? ఇక్క
డనే యామెచేత వ్రాయబడియున్న నీరూపము నేలమాదస్త్ర?

రాజు—(చూచి)మిత్రుడా! ఆమెచేతవ్రాయబడినందున సత్యముగా నాయంగునేను
గౌరవముంచుకొవలసినదే. కాబట్టిసన్న నేనేలమాచుకొనకుండునని చూడు—

గీ. భామినీమణికంఠల స్పర్శమునను

నాగు నెమ్మేను చెమరించెనాఁగదీని

వ్రాయనప్పుడు వడినట్టి పద్మగంధి

బాష్పజల శీకరకచారి పరిధవిల్లు.

వసం—(ప్రక్కనుజూచి) ఇదే యావె యొక్క సునకమనీషీదళ పృథాలవోచిత

శయ్య పడనావస్థను సూచించుచుఁ గనఁబడుచున్నది.

రాజు—మిత్రుడా! చక్కఁగాఁ గనిపెట్టితివి!

చ. ఘనజఘనంబును గుచయుగంబును సోకుట నీవలావలన్

గనుఁగొన నాడి మధ్యఁజిలుగొనది యంటమి నాడిపోక, చెం

తను భుజయుగ్మమిట్టటు గదల్చుట నల్లడఁ మాలిపోయితి

న్నని యరవిందపత్ర శయనంబనా తెల్పెడుఁ గాంతతాపమున్

ఉ. బాలికఱొమ్మునం దదుమఁబడ్డ విశాలపుఁ బద్మినీదళం

బాలలితాంగి లోపలి యనంగదశన్ వెలిసేయకుండెనున్

జాలఁగఁ దాఁమందిన కుచద్వయయోగముచేతఁ గంది తీ

రై లలినేరుపడ్డ వలయంబులు తెల్పుచునున్నకైవడిన్.

వసం—(నాట్యముచేత మృణాళములను పుచ్చుకొని) ఓమిత్రుడా! ఇదియామె పీన
స్తనములనుండియే జాతిన మఱియొక కోమలమృణాళహారము. దీనినిజూడుము.

రాజు—(పుచ్చుకొని టొమ్మునఁ జేర్చుకొని యనుయతో) ఓజడస్వభావమా!

గీ. పడఁతి కుచకుంభమధ్యంబు వలనజాతీ

యో మృణాళహారమ! యెండి యుడికెదేల?

యెడము నీలోని తంతువుకేనిలేని

స్తనయుగముమధ్య నీకెట్లు సంఘటిల్లు?

• సుసం—(తనలో) కటకటా! అధికానురాగముచేత మనసు దరినవాడయి రాజు
అసంబద్ధములైన మాటలను పలుకఁజొచ్చినాడు! ఇకమీద నుపేక్ష సేయుట
యుక్తముగాదు. కానిమ్ము. ఇట్లుచేసెదను. (ప్రకాశముగా) సఖీ! ఎందు
నిమిత్తము నీవిక్కడకువచ్చితివో యానస్తువు నీముందఱనేయున్నది.

సాగ—(అనుయతో) నేనెందుకొకకువచ్చితిని? ఏనస్తువు నాముందున్నది?

సుసం—(నవ్వి) ఓసీ! అనుమానపడకుము. చిత్రఫలకముకొలుకు. అదిగో దానిని
వెళ్ళి పుచ్చుకొమ్ము.

సాగ—(రోషముతో) ఇటువంటి నీమాటలు గ్రహించుటకు నేను నిపుణురాలను
గాను. కనుక మఱియొకచోటికిఁ బోయెదను. (అని వెళ్లఁబోవుచున్నది)

సుసం— ఓసి యనహనురాలా! ఇక్కడ నొకముహూర్తకాలము నిలువుము. ఇంత
లో కదలీగృహమునుండి చిత్రఫలకమును పట్టుకొని మరలవచ్చెదను.

సాగ— సఖీ! ఆలాగునఁజేయుము.

సుసం—(కదలీగృహమునకేసి నడుచుచున్నది)

వసం—(సుసంగతనుజూచితొంట్రుపాటుతో) మిత్రుడా! చిత్రఫలకమును కప్పివేయుము. అదిగో దేవిగారి పరిచారికయైన సుసంగత వచ్చుచున్నది.

రాజు—(బట్టతో ఫలకమును దాచుచున్నాడు)

సుసం—(దగ్గఱకువెళ్ళి) దేవా! జయమగుఁగాక!

రాజు—సుసంగతా! నీకుమేలగుఁగాక! ఇక్కడ కూర్చుండు.

సుసం—(కూర్చున్నది.) — ? శ్రీభూతకలహాదా?

రాజు—మేమిక్కడనున్న సంగతి నీకెట్లు తెలిసినది?

సుసం—(నవ్వి) ఇంతేకాదు. చిత్రఫలకముతో గూడనిప్పటి దేవరవారి సర్వవృత్తాంతమును నాకుఁ దెలిసినది. దేవిగారితో వెళ్ళిచెప్పెదను. (అని వెళ్ళఁబోవుచున్నది.)

వసం—(భయపడి రహస్యముగా) ఓమిత్రుడా! ఇదిచెప్పిసంతయుఁ జేయును. ఈ గర్భదాసి వదురుఁబోతుగదా? దీనిని సంతోషపెట్టుము.

రాజు—నీవుయుక్తమయిన దానినిచెప్పితివి. (సుసంగత చేయిపట్టుకొని) సుసంగతా! ఇదియంతయు నవ్వలొటసుమీ. అకారణముగా నీవు దేవిగారికి న్యసపుట్టింపఁదగదు. ఇదిగో బహుమానము. (అని లేచి యాభరణ మియ్యఁబోవుచున్నాడు.)

సుసం— రాజా! కర్ణాభరణమక్కఱలేదు. చాలును. దేవిగారి యమగ్రహములన నాకు కావలసినన్నియున్నవి. ఇది నేనును నవ్వలొటకే యన్నదానను. నాప్రియ సఖియైన సాగరిక తన్నీచిత్రపటమునం దేలవ్రాసితివని కుపితురాలయియున్నది. అక్కడకు దయచేసి యామెచేయిపట్టుకొని యామెను ప్రసన్నురాలినిజేయుము. నాకదియే గొప్పయనుగ్రహము.

రాజు—(తొందరపాటునలేచి) ఆమెయొక్కడ? చూపుము చూపుము.

సుసం— ఆమె కదలీగుల్మములోపల నున్నది.

రాజు—(సంతోషముతో) మార్గముఁజూపుము.

సుసం— రాజా! ఇదే యిదే. (అందఱును కదలీగృహమువంక నడుచుచున్నారు)

సాగ— (రాజానుజూచి సంతసముతోను సాధ్వసముతోను పడఁచుతోను తనలో) ఈయననుజూచి యతిభయముచేత నడుగుదీసి యడుగుపెట్టుటకయినను ఆశక్తురాలనుగా నున్నాను. ఇప్పుడేమిచేయుదును?

వసం— మిత్రుడా! చిత్రఫలకమును వేనుపట్టుకొనెదను. దానితో మరల నేదియైనను పనివచ్చును. (సాగరికనుజూచి) ఇహిహీ! ఆశ్చర్యము! ఆశ్చర్యము! ఇటువంటి కన్యారత్నము మానుషలోకమునందుఁజూడఁబడదు. కనుక బ్రహ్మసహిత

మీమెను నిష్కరించి విస్మయము పొందియుండునని యూహించెదను.

రాజు— మిత్రుడా! నామనసునందు నాలాగుసనే తోచినది.

చ. ఇల లలనా లలామయగు నీమెను బ్రహ్మసృజించి యగ్భుతం

బలర నిజేక్షణాళికి నిజాసనపద్మముకన్న విస్తృతిన్

గలుగఁగఁజేసియుండును దగం దలలూఁచియునుండు నాల్గు మో

ములఁదగ మేలుమేలనుచు మున్నొక సారిగఁ బల్కియొండెడున్.

సాగ— (అనూయతో సుసంగతనుజూచి) సభీ! ఇటువంటి చిత్రపుపలక నా తెచ్చి
తివి? (అని వెళ్ళఁబోవుచున్నది.)

రాజు— గీ. కోపమున దృష్టివజ్రపెగు కొమ్మనీపు

కనదు రూఢభావము ప్రేమకతన వదియ;

చనుము త్వరమాని, జాత్రైదు చరణములను

నీను గురు నితంబము చాల భేదమంగు.

సుసం— రాజా! ఈమె యతికోపశీలురాజుగనుక చేయిపట్టుకొని యీమెను ప్రస
న్నురాలిని జేయము.

రాజు— (సంతోషముతో) నీవు చెప్పినట్లుచేసెదను. (అని సాగకను చేతితోఁబట్టు
కొని స్వర్ణసుఖమును నటించుచున్నాఁడు.)

వసం— ఓయీ! నీవపూర్వభీని పొందినాఁడవు.

రాజు— మిత్రుడా! సత్యము.

గీ. లక్ష్మీయే యీలతాంగి తలంచియాడ;

పారిజాతపల్లవము లీ సాణియుగము,

కాకయుండిన స్వేదపాన కైతవమున

నిట్లు లమృతంబు గురియింప నెట్లుగలుగు ?

సుసం— సభీ! నీవు తిన్నవిదానవు కావు. ఇప్పుడీ ప్రకారముగా రాజు హస్తముపట్టు
కొన్నను కోపము విడువకున్నావు.

సాగ— (భూభంగముతో) సుసంగతా! ఇంకను నూరకుండకున్నావు.

రాజు— ప్రియురాలా! సాగరికా! సభీజనముమీఁద నీప్రకారముగా కోపపడుట
యుక్తముకాదు.

వసం— అమ్మా! ఆకలిగొన్న బ్రాహ్మణునివలె నేలకోపపడెదవు?

సుసం— సభీ! నీతో నేను మాటాడనులే.

రాజు— ఓసికోపమరాలా! సమానస్రవణ్తిగల శఖులయఁజెట్లుండుట యుక్తముగాదు

Handwritten note: వాసవదత్త

వాస—మిత్రుడా! ఈమె దేవియైన యపరవాసదత్తకదా?

రాజు— (చకితుడయి సాగరికహస్తమును విడుచుచున్నాడు.)

సాగ—(తొట్టుపాటుతో) సుసంగతా! ఇప్పుడేమిచేయుదును?

సుసం— సభా! ఈ కదలికావీధిని వెళ్ళిపోవుదము (అని వెళ్లుచున్నారు)

రాజు—(పార్శ్వములఁజూచి విస్మయముతో) వాసవదత్తాదేవి యెక్కడ?

వాస— ఆమెయెక్కడనో వేనెఱుంగను. అతిదీర్ఘ శోషముచేత నీమె రెండవ వాస వదత్తయేయని నేను పరికించితిని.

రాజు—ఓరిమూర్ఖుడా!

క. ప్రకటానురాగ సమధిక
సుక్రత ప్రాప్తయనయి తగుచుంగంతముఁ బొం
దకలరు రత్నావళిసలె
నకటా పోఁగొట్టితీవు మాస్తగతసతిన్.

[అప్పుడు వాసవదత్తయు కాంచనమాలయు పరివేశించుచున్నారు.]

వాస— ఓసీ కాంచనమాలా! భర్తగారిచే పెంచబడుచున్న నవమాలిక యిక్కడె
కెంతదూరముననున్నది?

కాంచ—ఈ కదలిగ్యహమును దాటినతరువాత కనబడును.

వాస—అట్లయిన త్రోవమాపుము.

కాంచ—అమ్మా! రమ్మరమ్మ. (సమీపించుచున్నారు.)

రాజు— మిత్రుడా! ఇప్పుడు నాప్రియతిమురాలెక్కడ కనబడును?

~~కాంచ—అమ్మా! సమీపమున భర్తగారు మాటాడుచున్నట్లున్నారు. ఆయన చే~~
విగారికొఱకే నిరీక్షించుచున్నారనుక దగ్గఱకు వెళ్లుము.

వాస—(దగ్గఱకువెళ్లి) ప్రాణనాయకా! జయమగుఁగాక!

రాజు—(రహస్యముగా) మిత్రుడా! చిత్రఫలకమును దాచుము.

వాస—(పుచ్చుకొని చంకను పెట్టుకొనుచున్నాడు.)

వాస—దేవా! నవమాలిక పుష్పించినదా?

రాజు— దేవీ! మేము ముందుగా నిచ్చినవారమయ్యును నీవు రాలేదని చూపలేదు.

రమ్మ కలిసివెళ్ళి చూతము.

వాస—(చూచి) ప్రాణనాథా! నవమాలిక పుష్పించినదని దేవర ముఖవిరాసము వ
ల్లననే తెలియుచున్నదిగనుక నేను రాను.

వాస— దేవీ! అట్లయిన నీవే మాకోడియి. (అని చేతులుసాచి అడఁగా చంక

నుండివడిన ఫలకమునుజూచి విషాదమును నటించుచున్నాడు.)

రాజు—(రహస్యముగా వ్రేలితోఁజూపి వసంతకునిముఖమును జూచుచున్నాడు)

వసం—(రహస్యముగా) మిత్రుఁడా! కోపపడకు. ఏమియుత్తరము చెప్పవలెనో నే నెఱుఁగుదును.

కాంచ—(ఫలకపుచ్చుకొని) దేవీ! ఈచిత్రఫలకమున నేమివ్రాయఁబడినదోచూడుము

వాస—(చూచి తనలో) ఇతఁడు నాప్రాణనాయకుఁడు; తరువాతిది సాగరిక-
రాజునుగూర్చి సరోషహాసముతో (ప్రకాశముగా) రాజా! ఇది యెవరిచేత వ్రా-
యఁబడినది?

రాజు—(వెఱుఁగుపాటుతోడిచిటునవ్వుతోరహస్యముగా) కలికాఁడా! ఏమిచెప్పును?

వసం—(రహస్యముగా) ఓయీ! విచారింపకుము. నేనుత్తరముచెప్పెదను. (ప్రకా-
శముగా వాసవదత్తుతో) ఆమ్మా! మఱియొకలాగున తలంపకుము. తన్ను తాను
వ్రాయుట కష్టమని నేను పలుకఁగా విని నాప్రియమిత్రుఁడు దీనిని వ్రాసి తన
నేర్పును కనఁబఱిచెను.

రాజు— వసంతకుఁడు చెప్పినది నిజమే.

వాస—(ఫలకమునుజూపి) ప్రాణనాథా! తమ సమీపమున నెవ్వతెయో యొకతె
వ్రాయఁబడియున్నది; అది యార్యుఁడయిన యీవసంతకుని నేర్పారేమి?

రాజు—(వెఱుఁగుపాటుతోడి నవ్వుతో) దేవీ! మఱియొకవిధముగా శంకింపకుము.
ఏదో యొకకన్యను నామనస్సుచేతనే కల్పించి యీవిధముగా వ్రాసినాఁడను.
ఇది మున్నెప్పడును చూచినదికాదు.

వసం— సత్యము. ఇటువంటిసుందరిని మేము పూర్వమెప్పుడును జూచియుండలేదని
యీయజ్ఞోపవీతముతోడ ప్రమాణముచేసెదను.

కాంచ—(రహస్యముగా) దేవీ! ఒకవేళ నిటువంటిది ఘుణాత్మరముగా పడియుండ
వచ్చును. కోపముతో వనిలేదు.

వాస—(రహస్యముగా) ఓనీ ఋజుమార్గురాలా! ఈతని వంకరమాటలు నీవెఱుఁగవు.
ఇతఁడు వసంతకుఁడునుమా! (ప్రకాశముగా రాజునుగూర్చి) ప్రాణేశ్వరా! వాకి
చిత్రపటమును జూచినతరువాత శిరోవేదనము కలుగుచున్నది. దేవర యిందును
ఖముగా నుందురుగాక! నేనువెల్లెదను. (అని లేచివెళ్ళఁబోవుచున్నది.)

రాజు—(చీరచెఱుఁగుపట్టుకొని)దేవీ!

చ. అతివ! ప్రసన్నురాలవగు మంచన నీవలుగంగలేగు ప్ర

స్తుత; మిఁక నట్లుచేయనన దోషమునొప్పిన మట్లయోను; దు

వృత్తమును జేయలేదనిన నెంతవసత్యముగాఁగ నీమదిన్;

ద్రుతగత నేమిచెప్పటకుఁ దోచకయున్నది నాకునియ్యెడన్.

వాస—(వినియముతో చీరచెఱుగు విడిపించుకొని) ప్రియాయాకా! మఱియొకలాగున భావింపుము. నిజముగానే నేను శిరోవేదనముచేత బాధపడుచున్నాను గనుక వెల్లెదను. (అని వెళ్లుచున్నది.)

వసం— నీయదృష్టముచేత తేమమును పొందితివి. అకాలవర్షానుబంధమునలె వాస వదత్త వెల్లిపోయినది.

రాజు— ఓరిమూర్ఖా! సంతోషముచాలింపుము. వెళ్లునపుడు గూఢముగానున్న దేవి గారి కోపమును నీవు కనిపెట్టలేదు.

శా. వంచెన్నైపుడిచే శిరంబువడి భూభంగంబు గాన్పించినన్ ;

గాంచన్ భేదపునపునవ్వివను పల్కన్లేదు పారుష్యముల్;

మించనాబ్ధిమలూరఁ జొచ్చినఁ గనుల్విప్పంగ లేదొప్పుగన్;

గొంచెంబు న్నతి కూర్మివీడదుసుమీ కోపంబు వెల్వచ్చినన్.

వసం— వాసవదత్తాదేవి వెల్లిపోయినదిగనుక నీవిప్పుడు వట్టి యరణ్యకోదవము చేయుచున్నావు.

రాజు— మూఢుడా! దేవిగారికోపమును నీవు కనిపెట్టలేదు. సర్వవిధములచేతను దేవిగారిని శాంతిపఱుచుటకై మఱియొకయుపాయమును వెదకను. దేవిని ప్రసన్నురాలిని జేయుటకయి యంతఃపురమునకు వెళ్లుదము రమ్ము.

[అని నిష్క్రమించుచున్నారు.]

రత్నావళి.

తృతీయాంకము.

ప్రదేశము— రాచనగరు.

[మదనిక ప్రవేశించుచున్నది.]

మద—(అకాశమునంను) కాశాంబికా! రాజుగారిసమ్ముఖమున నీవు కాంచనమాలను చూచినావా లేదా? (దెనియిచ్చి యాలకించి) ఏమిచెప్పుచున్నావు? కొంతసేపటి క్రిందనచ్చి మరలవెల్లిపోయినదా? ఇప్పుడామె యెక్కడ కనబడును? (ముందు వంకఁజూచి) ఏమీ! కాంచనమాల యీవంకనే వచ్చుచున్నది. కావున నామె సమీపమునకు వెల్లెదను.

[అంతట కాంచనమాల ప్రవేశించుచున్నది.]

కాంచ—(నిట్టూర్పుతో) సాధు! వసంతకా! సాధు! ఇప్పుడు సంధివిగ్రహాలోచన చేత నీవు మంత్రయైన యాగంధరాయణుని మించినవాడవైతివి!

మద—(చిటునప్పుతో దగ్గఱకువచ్చి) సఖీ! కాంచనమాలా! నీవంతగా జ్ఞాసింతుట కయి వసంతకుఁ డిప్పుడేమిచేసియున్నాఁడు?

కాంచ—సఖీ! మదనికా! నీ యీప్రశ్నవలన నేమిప్రయోజనము? నీవు రహస్యము ను దాఁచఁజాలవు.

మద—ఇది యెవరిముందును వెల్లడిచేయనని దేవిగారి పాదములతోడ ప్రమాణము చేసెదను.

కాంచ—అట్లయినఁ జెప్పెదవినుము. నేనిప్పుడు రాజమందిరమునుండి తిరిగివచ్చుచు చిత్రశాలయొక్క ద్వారమున వసంతకుఁడు సుసంగతతో మాటాడుచుండఁగా విన్నవానను.

మద—(కౌతుకముతో) సఖీ! ఆప్రసంగ మెటువంటిదో చెప్పుము.

కాంచ—వసంతకుఁడీలాగునఁ జెప్పినాఁడు.— “సుసంగతా! నాప్రియమిత్రుని, యొక్క యశ్వస్థతకుఁ గారణము సాగరికతప్ప మఱియేదియు లేదు. కాఁబట్టి యిక్కడ ప్రతీకారము నాలోచింపుము.”

మద—అప్పుడు సుసంగత యేమన్నది?

కాంచ—అప్పుడామె యిట్లుచెప్పినది.— “చిత్రఫలక వృత్తాంతముచేత శంకితురాలయి సాగరికను పరిరక్షింపవలయునని నాకొప్పగించి దేవిగారు తమవస్త్రములను భూషణములను నాకుదయచేసినారు. అందుచేత సాగరికకు దేవిగారివేషము వేసి వెంటఁబెట్టుకొని నేనును కాంచనమాలావేషమును ధరించి ప్రదోషసమయమునకు రాజుగారి సమీపమునకు వచ్చెదను. నీవును నిక్కడవే యుండి చిత్రశాల ద్వారమువద్దే కాచుకొని యుండుము; అప్పుడు మాధవీలరామండపమునందు రాజున కామెతోడి సంగమము కాఁగలదు.

మద—సఖీ! సుసంగతా! పరిజనవత్సలురాలయిన దేవిగారి నీవిధముగా వంచించుచున్నావుగనుక నీవు చెడిపోతివి.

కాంచ—సఖీ! మదనికా! నీవిప్పుడెక్కడకు వెళ్లుచున్నావు?

మద—అస్వస్థశరీరుడయిన రాజుగారి కుశలవార్తను చెలిసికొనుటకయి వెళ్ళి నీవాలస్యము చేసితివని తొందరపడుచు దేవిగారు నీదొడ్డుకు నన్నుఁబంపినారు.

కాంచ—ఆమె యతిఋణుజువర్తనముకలది. దేవి యిప్పుడిదియంతయు నమ్ముచున్నది.

తృ తీ యాం క ము.

30

(కొంచెము సడచిచూచి) సరే! చూడుచూడు. అదిగో రాజుగా రస్వస్థతా మిష చేత మన్మథావస్థ మటుఁగుపటుచుచు దంతతోఁగిణపలభిమీఁదఁ గూరుచుండియు న్నారు. కాబట్టి యీవృత్తాంతమును రాణిగారిలో వెల్లిచెప్పుదము రా.

(ఆని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

[అప్పుడు మదనానన్ధుగనఁబటుచుచుఁగూరుచున్న రాజు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

రాజు—(సోత్కంఠముగా నిట్టూర్పువిడిచి)

స. హృదయమ! నైఁచుకొమ్మి యిప్పుడేపు స్మరాన్ని కృతాశితావమున్,
మదివరయంగలే దుపశమంబిఁకఁ జింతిలఁబోకు మెట్టులా
యొదవిన సాంద్రచందన రసోపమచూ సతిహస్తమప్పుడే
ముదమున నీపయిందడపు పూన్పక మాఘుఁడనైతి సక్కటా!

అహ! విక్కిలి యాశ్చర్యము. అట్లేకదా!

గీ. ప్రకృతిచేతనె చంచలంబకట మనసు
మఱియు దుర్లక్ష్యమట్లయ్యఁ దఱచిచూడ
మన్మసంబొక్కటను సర్వమాగ్ధణములఁ
గుసుమశరుచేత నేరీతిఁ గొట్టఁబడెడు!

(పయినంకఁజూచి) ఓరుసుమధన్వఁడా!

చ. అరయఁగ నీకుఁ దూపులయిదంచును వానికి లక్ష్యభూతు లి
ద్ధర మముబోం ట్లసంఖ్యలని దర్పక! విందుముముందు, నీయెడన్
గరము విరుద్ధమయ్యెనది, కామిజనుండగు వే నెపంచతం
బొరయుచునుంటి, నీవయిన ముల్కు లసంఖ్యములౌచు నాఁటెడుకొ.

(అలోచించి) లోపల నిగూఢమయిన కోపముగల దేవిగారికి లోచనగోచరయయి దీనురాలయియున్న యీ సాగరికమగూర్చి నేను చింతిల్లుచున్నట్లుగా నిటువంటి యవస్థనుబూనియున్న వన్నఁగూర్చి నేను జింతిల్లను. అట్లేకదా!

ఉ. అక్కడ! యందఱుం దెలిసిరంచు శిరంబునువంచునెగ్గుచే,
నెక్కడ నిద్దప్రేమనిన నెంచుకొనుం దనమాటగాఁగ, నా
చక్కినినెచ్చెలుల్ స్మితముసల్పిన నివ్వెఱఁగొందు బేలయై
యక్కమలముతా క్షి హృదయంబునఁగల్గు భయంబుపెంపునన్.

ఆమెగంగతి కనుఁగొనివచ్చుటకయి నాచేతఁబంపఁబడిన వసంతదుఁ డెందుచేతనో యాలస్యముచేయుచున్నాఁడు.

[ఇప్పుడు హృష్టాడగు వసంతకుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

వసం—(సంతోషముతో) ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము! నేనిప్పుడువెళ్లి చెప్పేడి ప్రియవచనము వినుటచేతఁ గలిగెడునంత సంతోషము కాశాంబీ రాజ్యభాగముచేత సహితము నాప్రియసఖునియొక్క హృదయమునకుఁ గలిగియుండదని నే నూహించెదను. కాబట్టి దగ్గఱకుఁబోయి ప్రియమిత్రునికంతయు వివేదించెదను. (వెళ్లి చూచి) ఏమీ! నాప్రియమిత్రుఁ డీదిన్న నే చూచుచు కూరుచున్నాడు. కాబట్టి నారా కకే ప్రతీక్షించుచున్నాడని తలచెదను. సమీపమునకువెళ్లి కనబడెదను. (అని చెంతఁజేరి) ప్రియమిత్రుడా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! మిత్రుడా! నీవదృష్టవంతుడ నభీష్టసిద్ధియయినది.

రాజు—(హాషముతో) మిత్రుడా! ప్రియురాలయిన సాగరికకు కుశలమా?

వసం—(గర్వముతో) మిత్రుడా! శీఘ్రముగా నీవేచూచి తెలుసుకొఁగలవు.

రాజు—(సంతోషముతో) మిత్రుడా! ప్రియురాలిదర్శనముకూడ లభించునా?

వసం—(గర్వముతో) బుద్ధివిధవమున బృహస్పతినపహసించెడు నేను నీకు మంత్రినై యుండఁగా నేల లభింపకుండును?

రాజు—(నవ్వి) ఇంచు చిత్రమేమియులేదు. నీకు సాధ్యముకానిదేమున్నది? అయినను నాకు వినవలెననియున్నదిగనుక సవిస్తరముగాఁజెప్పుము.

వసం—(చెవిలో నేమోచెప్పుచున్నాడు.)

రాజు—(సంతోషముతో) మిత్రుడా! ఇదిగో నీకు సారితోషికము. (అని చేతి నుండి తీసి కడియము నిచ్చుచున్నాడు.)

వసం—(కడియము ధరించి తన్నుఁజూచుకొని సంతోషముతో) ఇది బాగున్నది. ఈశుద్ధ సువర్ణకటకముచేత ప్రకాశించుచున్న హస్తముచు నాభార్యకు పోయి చూపివచ్చెదను.

రాజు—(చేయిపట్టుకొని వారించుచు) సఖుడా! తరువాతచూపవచ్చును. ఇప్పుడు ప్రాద్యంతయున్నదో చూడుము.

వసం—(కొంచెమునడచిచూచి సంతోషముతో) ఓహో! చూడుచూడు. అదిగో భగవానుడయిన నూర్యుఁ డధికానురాగక్షిప్తహృదయుడయి సంధ్యావధువుచే నిర్ణయింపఁబడిన సంకేతస్థలమునకు వెళ్లునట్లుగా అస్తాద్రిశిఖరారణ్యమునుగూర్చి పోవుచున్నాడు.

రాజు—(చూచి హర్షముతో) మిత్రుడా! చక్కఁగాఁజూచితివి. సంధ్యాకాలమై నది. అట్లేకదా?

ఉ. చక్ర మొకఁడుగల్గు రథసంగతి నెట్లు జగంబునెల్ల ని
 ర్వక్రీతఁబుట్టి రేపకడఁగ్రమ్మఁ రాఁగలనంచు నష్ట ది
 క్చక్రములందుఁ గూర్చెడునొ సంద్యనునిల్చిన మంశుజాలమన్
 ఐక్రతలేని యాకులన భానుఁడుపొల్చెడుఁ బశ్చిమాద్రివైన్.

మఱియును,

గీ. ఓ జలయహస్య! నేఁ జనుచున్నవాఁడఁ
 దిరిగి నే రేపువచ్చి నిద్రించునిన్ను
 మేలుకొల్పెదనంచుఁ బద్మినిని సమ్మఁ
 బలుకువిధమున సస్తాద్రి భానుఁడలరు.

కాఁబట్టి లెమ్ము; ఆ మాధవీలతా మండపమునకు వెళ్ళి ప్రియురాలి సంకేతసమయమును నిరీక్షింపుచుండము.

వసం—మంచిమాటసెలవిచ్చినారు. (అని లేచిచూచి) ఓమిత్రుఁడా! చూడుచూడు. అదిగో పరిచగానున్న చెట్లసమాహమును దట్టముగాఁజేయుచు, బురదలో పారలిన వరాహములయొక్కయు మహిషములయొక్కయు నల్లనిరంగుగలిగి తూర్పుదిక్కునంతను గ్రమ్మి చీకటిగుంపు వ్యాపించుచున్నది.

రాజు—(సంతోషముతో నంతటను గలయఁజూచి)

చ. శివునిగళచ్ఛవిందెగడి చీకటి తొల్లను దూర్పుదిక్కునం
 గవిసెను; మీఁద సంతటనుగ్రమ్మి నగంబు కుజంబు గ్రామమన్
 భువిఁగల భేదముల్ చెటిచెఁ బూర్ణముగాఁ; దరువాతఁ జాలఁదా
 నవిరళమై జనంబులకు నక్షులుగల్గు ఫలంబు వాపెడున్.

కాఁబట్టి మార్గమును జూపుము.

వసం—ప్రియమిత్రుఁడా! రమ్మరమ్ము. (అని నడుచుచు చూచి) ఇదిగో విస్తారముగా వృక్షములుండుటచేత గాఢాంధకారపుంజమువలె నున్న మకరందోద్యానమును సమీపించినాము; ఇఁకనిక్కడ మార్గమెట్లు కనఁబడును?

రాజు—(వాసనచూచి) మిత్రుఁడా! ముందునడువు; ఇక్కడ మార్గము తెలియుచు నేయున్నది. ఎట్లందువేని—

మ. ఇది సంపంగులపంక్తి; యీవలివనంబే సిందువారాళి; యి
 య్యదిమాడన్ పకుళావనీజములగుంపాఁ; బాటలశ్రేణి యి

య్యదియే యంచును దావిచేచెలిసె నాహా గారి స్పృహంబుగా
నిదె నృత్యంబులచేతఁ జీకటికడుకొ హెచ్చయ్యఁ బూర్వస్మృతిన్.

(అని వెళ్ళుచున్నారు.)

వసం— ఓ మిత్రుడా! మత్తిల్లిన తుమ్మెదలు వాలుచుండఁగా పొగడపువ్వుల పరిమ
ళంబు దిక్కులనంతటను కొట్టుచున్నది; నున్నని మరకతమణులతో కట్టఁబడిన నేల
పొదసంచారమునకు మెత్తగాఁదగిలి సుఖమునిచ్చుచున్నది; ఇదే మాధవీలతామం
డపము మనమువచ్చిచేరినాము. వేసువెల్లి దేవీవేషధారిణియైన సాగరికను వెంటఁబె
ట్టుకొని వేగిరము వచ్చెదను. అంతవఱకును దేవరవారిక్కడనే యుండవలెను.

రాజు— మిత్రుడా! వెళ్ళి సత్వరముగా నిక్కడకురమ్ము.

వసం— మిత్రుడా! తొందరపడఁబోకుము. (అని వెళ్ళుచున్నాఁడు.)

రాజు— నే నంతవరకును ఈ మరకతశిఖావేరికయంగుఁ గూరుచుండి, ప్రియురాలి
సంకేతసమయమును ప్రతీక్షించుచుండెదను. (కూరుచుండి చింతతో) ఓహో!
స్వభార్యాసమాగమము నేవగించు కాముకునకు నూతన ప్రియురాలి విషయమైన
పక్షపాతము నేమనను?

శా. సంకేతస్థలిఁ జేరుకాంత ప్రియునాస్యంబు నివోక్తింపఁగా
శంకించుకొ, మెదకాఁగలించుతటి వక్షంబంటఁ జన్ద్రోయియుకొ
లింకంబారఁగఁ గ్రుమ్మనోడు; పతిదానిల్పంగఁ బల్మాలునున్
జంకుంబాటునఁబోవఁజూచు; నయినన్ సంతోషమెచ్చయ్యెడిన్.

అయ్యో! వసంతకుఁడేలయాలస్యముచేయుచున్నాఁడు? ఈచృత్తాంతము దేవియైన
వాసవదత్తకు తెలిసినదేమో!

[అప్పుడు వాసవదత్తయు, కాంచనమాలయు ప్రవేశించుచున్నారు.]

వాస— ఓ కాంచనమాలా! సాగరిక నావేషమును ధరించి నిజముగానే రాజుగారి
దగ్గఱకు వెళ్లునా?

కాంచ— నిజము గాకపోయిన నేను దేవిగారితో విన్నవింతునా? చిత్రశాలాద్వార
ముననుండు వసంతకుఁడయిన నీకు నమ్మకముఘట్టించుచు.

వాస— అట్లయిన సక్కడకే వెళ్లుదము.

కాంచ— దేవీ! రండిరండి. (అని వెళ్ళుచున్నారు)

[అప్పుడు ముసుఁగు వేసికొని వసంతకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

వసం— (చెవియిచ్చి) చిత్రశాలాద్వారమున పొదములచుప్పుడు విసఁబడుచున్నది
సాగరిక వచ్చినదనుకొనియెదను.

కాంచ— దేవీ! చిత్రశాలయిదే. కనుక యిక్కడ నేయుండుము. నేను వసంతకునకు సంజ్ఞచేసెదను. (అని చిటికవేయుచున్నది.)

వసం—(కాంచనమాలనుబాచి సంతోషముతో దగ్గఱకువచ్చి చిలునవ్వునవ్వి) సుసంగతా! నీవు వేసిన కాంచనమాలావేషము సరిగానున్నది. ఇప్పుడు సాగరిక యెక్కడ నున్నది?

కాంచ— ఇదిగో. (అని వ్రేలితో చూపుచున్నది)

వసం—(చూచి యద్భుతపడి) ఈమె నిశ్చయముగా దేవియైన వాసవదత్తయే.

వాస—(సంశయపడి తనలో) నన్నితఁడెట్లు ఆనవాలుపట్టినాఁడు? నేను వెళ్లెదను. (అని వెళ్ళఁబోవుచున్నది.)

వసం— అమ్మా! సాగరికా! రా.

వాస—(నవ్వి కాంచనమాలనంకఁ జూచుచున్నది)

కాంచ—(రహస్యముగా విమోక్షకుని బెదరించుచున్నది.) ఓరి చెడుగా! ఈమాట మఱచిపోకుము.

వసం— సాగరికా! త్వరతోరమ్ము. త్వరతోరమ్ము. అడుగో చంగ్రుఁడు తూర్పు దిక్కున నుదయింపఁబోవుచున్నాఁడు.

వాస—(తొట్టుపాటుతో రహస్యముగా) ఓచంద్రుఁడా! నీకు నమస్కారము. ముహూర్తము సేపు నీరూపము కనఁబడకుండ నుండుము. ఆయన భావానుబంధమును కనిపెట్టెదను. (అందఱును నడుచుచున్నారు.)

రాజు—(చింతతో తనలో) ప్రియురాలి సమాగమము సమీపించుచున్నప్పటికిని, నామన నెందుచేతనో మిక్కిలి మండుచున్నది.

గీ. తనకుఁ బ్రియురాలాదననున్న తటిచిబోలె

స్మరుని తాపంబు మొదట దుస్సహముగాను.

కాఁక తొంటికంటెను హెచ్చు గాంచుఁగాదె

వర్ష సాతమాసన్నమా వాసరమున?

వసం—(అలకించి) ఓసాగరికా! అడుగో నాప్రియమిత్రుఁడు నిన్ను ద్వేషించియే వేడుకతో మాటాడుచున్నాఁడు. ఇక్కడనుండుము. నీరాకను నేను నివేదించెదను.

వాస—(తలయూచుచున్నది.)

వసం—(రాజుదగ్గఱకువెళ్ళి) ఓమిత్రుఁడా! నీవదృష్టవంతుఁడవు. నేను సాగరికను తీసికొని పచ్చినాఁడను.

రాజు—(సంతోషముతో తొందరపడిలేచి) ఆమెయిక్కడ? ఆమె యిక్కడ?

వసం— (భూభంగముతో) అదిగో!

రాజు—(సమీపించి) ప్రియురాలా! సాగరికా!

చ. ఎదనముచందురుండు; కలువల్పయనంబులు; పామలల్లములో;
కదళికలూగుపుల్; భుజమునంబులు దామరతూండ్లు నీకు నో
సుదతిరొ! కాఁగిటంజొనిపి నూనశరాగ్నిని గాలియున్ననా
ప్రిదిలిన యంగకంబులను ప్రేమను జల్లపడంగఁ జేయుమా.

వాస—(కన్నీటితో రహస్యముగా) కాంచనమాలా! ఇటువంటియీయన యింకముం
దు మరల నాతో నెట్లు మాటాడఁగలఁదాయని నేననుకొనియెదను. ఆహా! ఏమి
యాశ్చర్యము!

కాంచ—(రహస్యముగా) దేవీ! అవునది నిజమే. సాహసికులయిన పురుషులకు మరల
నేమిచేయుటయు చుక్కరముగాదు.

వసం— అమ్మా! సాగరికా! ధైర్యము తెచ్చుకొని ప్రియమిత్రునితో నేలమాటాడవు?
ఇప్పుడయినను దేవియైనవాసవదత్త సదాకోపముతో పలుకుచుండు దుర్వచనముల
చేత కటువులైనచెవులకు నీమధురవచనోపన్యాసముచేత సుఖము కలుగఁజేయుము.

వాస—(రోషముతోడి చిటునవ్వునవ్వి రహస్యముగా) ఓసి! కాంచనమాలా! నే నె
ప్పుడును కటుభాషిణిసఁట; పూజ్యాడయిన యీవంతుఁడు తానేమో మహా
ప్రియంవతుఁడఁట.

కాంచ—(రహస్యముగా వేలితో బెదరించుచు) ఓరిచెడుగా! ఈమాట తరువాత
నీవు తలఁచుకొనియెదవు.

వసం— (చూచి) ఓ మిత్రుడా! చూడుము చూడుము. కుపితురాలయిన కామిని
యొక్క చెక్కిలివలెనే తూర్పుదిక్కును ప్రకాశింపఁజేయుచు చంద్రుఁడుదయం
చుచున్నాఁడు.

రాజు—(చూచి యాశతో) ప్రియురాలా! చూడు చూడు.

గీ. నీదు వదనాపహృతకాంతి నిచయుఁడగుచు

దాఁ బ్రతిక్రియ చేయంగఁదలఁచినట్లు

లెదుటఁ గాన్పించుచున్నవాఁ డుదయగిరిని

గగములనుజూచి యల్లచె కమలవైరి.

ప్రియురాలా! ఈయన పయినుదయించుట జడత్వమేసుమా. ఎట్లన—

ను. హరియంపంగనులేదె తమ్మిసిరి? నేత్రానందమంగూర్పదే?

స్మరతాపంబును బెంపదే మిగులవీక్షామాత్ర? నీమోము చం

గురుఁ డుండన్మఱిచందుఁడెట్టికి దివిం దోఁచున్? విఘండా సుధా

కరతకౌ గర్వమునొంద న్నికలుగుంగా నీచు కమ్మొవిలోన్.

వాస— (రోషముతో మేలిముసుగు తీసివేసి) ఓరాళా! నేను సత్యముగానే పాగరికను. నీవుసాగరికచే నాకర్షింపఁబడిన మనస్సుగలవాఁడవు సర్వమును సాగరికామయముగాఁ జూచుచున్నావు.

రాజు— (చూచి యచ్చుతపడి రహస్యముగా) హా! ఇదియేమి? ఓరిదుప్టా! దేవియైన వాసవదత్త వే తీసికొనివచ్చినావు.

వసం— (విషాదముతో) మిత్రుఁడా! మఱియేమున్నది? నాకిప్పుడు జీవితసంశయము సంభవించినది.

రాజు— (చేతులుజోడించి) ప్రియురాలా! వాసవదత్తా! రక్షించు.

వాస— (ఆయనవంకఁదిరిగి కన్నీరు విడుచుచు) దేవా! ఇతరుల సొమ్మయిపోయిన యామాట నిప్పుడు నావిషయమున నుపయోగించకుము.

వసం— (తనలో) వేనిప్పుడేమిచేయుదును? కానిమ్ము. ఈప్రకారముగాఁ జేసెదను. (ప్రకాశముగా) అమ్మా! నీవు మహానుభావురాలవు. నాప్రియమిత్రునియొక్క యీయొక్కయపరాధమును త్షమింపుము.

వాస— అయ్యా! ఎసంతకా! ఈయపరాధము ప్రిథమ సంగమమునందే విఘ్నము కలుగఁజేసిన నాదేకాని రాజుగారిదికాదు.

రాజు— ఈవిధమున నేరము ప్రత్యక్షముగా కనఁబడుచుండఁగానేనేమిచెప్పుదును? అయిన నొక్కవిజ్ఞాపనము చేసికొనెదను.

చ. లలసరీ! నీచుపాదముల లత్తుకచే నయినట్టి రక్తిమకౌ

దొలఁచఁగనోపుచుకొ శిరసుతోడను నేనిట; నీముఖేందు మం

దలమున రోషరాహుగ్రహణంబునఁ గల్గినయట్టితామ్రతన్

జెలువకొ! నీదయామహిమచేతను గాక యడంపనేర్తునే?

(అనిపాదములమీఁద పడుచున్నాఁడు)

వాస— (చేతితో లేవఁదీయుచు) ప్రాణేశ్వరా! లెమ్మలెమ్ము. నేను సిగ్గుమాలినదానను. దేవరవారి హృదయమిటువంటిదని యెఱిఁగియుండియు మరల రోషము వహించుచున్నాను. దేవరవారు సుఖముగానుందురుగాక! నేనువెల్లెదను.

(అని వెళ్లఁబోవుచున్నది.)

కాంచ— దేవీ! ఆనుగ్రహింపుము. ఈప్రకారముగా కష్టమిఁదపడిన మహారాజును విడిచి వెళ్ళినతరువాత నీవే జన్మాత్తాపపడెదవు.

వాస—హా మూర్ఖురాలా! ఇక్కడపశ్చాత్తాపమునకు కారణమేమున్నది? వెళ్ళదము.

రా. (అని వెళ్ళుచున్నది)

రాజు— దేవీ! తమించు తమించు. (“లలసరొ నీచుసాదముల” అను పద్యము మరలఁ జదువుచున్నాఁడు)

వసం—మిత్రుఁడా! లెమ్ము. వాసవదత్తాదేవి వెళ్ళిపోయినది. ఇంకనిక్కడ సరణ్య రోదన మేలచేసెదవు?

రాజు—(ముఖమెత్తి) నాయం దనుగ్రహముచూపకయే దేవి వెళ్ళిపోయినదా?

వసం—అనుగ్రహము చూపకపోవుటయెట్లు? మనమిప్పుడు శరీరమున గాయములు లేకుండనున్నాము.

రాజు—ఛీ! మూర్ఖుఁడా! నీవేనన్నేలపరిహసించుచున్నావు? నీమూలముననే నిష్కారణముగా నాకీయనర్థము సంభవించినది.

ఉ. అంతకు నంతకుంబెరుగు నర్తిలిచేతను బ్రేమహెచ్చె; ని

ట్లింతకుమున్ను నేను దనకెన్నఁడుఁజేయని యప్రియంబుచే

నింతయుఁ దాళలేక త్యజియించును వాసవదత్తప్రాణముల్

వింతగఁ బ్రేమహెచ్చిన భువిం జిటుతప్పును దుస్సహంబగున్

వసం—చెలికాఁడా! దేవి మిక్కిలి కుపితురాలయి యున్నది. అందుచేత నామె యేమి చేయునో తెలియదు. ఇంక సాగరిక జీవించుట దుష్కరమని నేననుకొనియెదను.

రాజు—మిత్రుఁడా! నేనును అలాగుననే యనుకొనుచున్నాను. అయ్యో! సాగరికా! నాప్రియురాలా!

[అప్పుడు వాసవదత్తావేషధారిణియైన సాగరిక ప్రవేశించుచున్నది]

సాగ—(భయముతో) ఈదేవీవేషముతో నదృష్టవశము చేత నెవ్వరికిని గనంబడకుండ సంగీతశాలను దాటివచ్చితిని. ఇంక నిప్పుడిక్కడ వేమిచేయను? (అని కన్నీటితో చింతిల్లుచున్నది.)

వసం—మిత్రుఁడా! మూర్ఖునివలె నూరకున్నావేమి ! ఇక్కడ ప్రతీకారము నాలొ చింపుము .

రాజు—చెలికాఁడా ! నేనదియే యాలొచించుచున్నాను . దేవిగారి యనుగ్రహ సంపాదనముతప్ప నాకుమతియొక యుపాయమేదియుఁ గనబడకున్నది. కాబట్టి యక్కడకే వెళ్ళదమురమ్ము . (అని నడచుచున్నారు)

సాగ—ఇప్పుడు స్వయముగానే యురపెట్టుకొని ప్రాణత్యాగముచేయుట యుత్తమము. మా సంకేతనృత్తాంతము తెలిసి దేవిగారిచేత సురంగత పరిధిదళులదబడి

నట్టే నేనును పరిధవింపబడుదును. కాబట్టి యీలోపలనే నే నశోకవృక్షము వద్దకువెళ్ళి నాకోరికను నెఱవేర్చుకొనెదను. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

వసం—(ఆలకించి) నిలువు. కొంచెమునిలువు. కాలిచప్పుడువిసబడుచున్నది. ఒకవేళ పశ్చాత్తాపము తెచ్చుకొని దేవిగారేమరల నిటవచ్చియుండురని నేను భావించెదను. రాజు—మిత్రుడా! అయియుండవచ్చును. దేవిమహానుభావురాలుకదా! వేగిరము వెళ్ళి చూచిరా.

వసం—దేశర యజ్ఞాప్రకారము చేసెదను. (అనివెళ్ళుచున్నాడు.)

సాగ—(సమీపించి) కాబట్టి నేనీ మాధవీలతతో పాశముచేసికొని, అశోకవృక్ష మున నురిపెట్టుకొని చచ్చెదను. (అని లతాపాశమును చేయుచు) హాపితా! హామాతా! మందభాగ్యురాలనైన నేనిప్పుడనాధనై దిక్కుమాలి చచ్చుచున్నాను. (అని కంఠమునందు లతాపాశమును చుట్టుకొనుచున్నది.)

వసం—(చూచి) ఏమీ! మరల దేవియైన వాసవదత్తయే వచ్చినది! (తొట్టుపాటుతో బిగ్గటగా) ఓ మిత్రుడా! వాసవత్తాదేవి యురిపోసికొని చావబోవుచున్నది. రక్షింపుము రక్షింపుము.

రాజు—(తొట్టుపాటుతోసమీపించి) చెలికాడా! ఆమెయెక్కడ? ఆమెయెక్కడ? వసం— అదిగో.

రాజు— (కంఠమునుండి పాశమునుతీయుచు) ఓసాహసికురాలా! ఏమి? ఈకార్య మును జేయుచున్నావు?

క. నీమెడనుబాశముండఁగ,

భామా! కంఠగతమయ్యెఁ గ్రాణంబులునా

కేమందునిపుడు? మానుము

నీవృత్తికే కాగుగనుక నీయత్నంబున్.

సాగ—(రాజునుచూచి తనలో) అశ్చర్యముగానున్నది! ఇదియేమి? రాజే యిక్కడకు వచ్చినాడు! (సంతోషముతో) ఈయనను జూడఁగానే నాకు మరల జీవితాశ కలుగుచున్నది. అయినను, ఈయనదర్శనముచేత కృతార్థురాలనయి, నే నురిపోసి కొని సుఖముగా ప్రాణములు విడిచెదను. (బిగ్గటగా) రాజా! నేను పరాధీను రాలనుగనుక విడువుము; నన్నువిడువుము; మరణము నొందుటకు నాకిటువంటి యవసరము మరల దొరకదు; నీవును దేవిగారివిషయమున సాపరాధివి గానుము. (అని మరల కంఠమునందు పాశమును పెట్టుకొనబోవుచున్నది.)

రాజు— (నిరూపించి సంతోషముతో) ఏమీ! వాప్రియురాలయిన సాగరికా! (అని కంఠమునుండి త్రొడులూగి)

గీ. ఇంతిరో! యింతసాహసం బేలనీకు?

వేగమీలతాపాశంబు విడిచినీవు

వెడలనుంకించు నాస్మాగవితతిఁగావ

నిలుపు నీబాహుపాశ మీగళమువందు.

(అని యామె బాహుపాశమును లాగి కంఠమునందుఁ జేర్చుకొని స్వర్ణసుఖము సభిసయించుచు వసంతకువితో) సఖుఁడా! ఇది మబ్బలేనివర్షముగానున్నది!

వసం— మిత్రుఁడా! అకాలవాయువై వాసవదత్తాదేవి రాకపోయినపక్షమున, ఇది యటువంటిదే.

[అప్పుడు వాసవదత్తయు, కాంచనమాలయు ప్రవేశించుచున్నారు.]

వాస— ఓసీ! కాంచనమాలా! అప్రకారముగా సాదములమీఁదఁబడిన ప్రాణులల్ల భునిఁ దిరస్కరించివచ్చి నేసతినిష్ఠురమును జేసినదానను. కాఁబట్టి యిప్పుడు నేను నాయంతనేవెళ్ళి భర్తగారినుఱచెదను.

కాంచ— దేవిగారుతప్ప మఱియొక రెవ్వరీవిధముగాఁ బలుకనేర్తురు? మంచిది. అతఁడే దుర్జనుఁడు కానిమ్ము; దేవిగారు కావలగు. కాఁబట్టి దేవీ! రమ్మరమ్మ. (అని నడుచుచున్నారు.)

రాజు— ఓసి ముగ్ధరాలా! ఏమి? నీయుఁజేక్షవలన మేమిప్పుడును విఫల మనోరథుల మగుచున్నాము!

కాంచ— (చెవియొగ్గివిని) దేవీ! సమీపమున రాజుగారు మాటాడుచున్నారు. అందుచేత నిన్నోదార్చుటకే యాయనవచ్చుచున్నారని నేనుపూహించెదను. దేవీ! ఎదురుగావెళ్ళుము.

వాస— (సంతోషముతో) ఆయనచూడకుండ వెనుకనుండివెళ్ళి కంఠమును కాఁగి లించుకొని యాయనను మన్నించెదను.

వసం— ఓ సాగరికా! ధైర్యమవలంబించి వాప్రియమిత్రునితో మాటాడుము.

వాస— (విని విషాదముతో) కాంచనమాలా! ఏమీ! సాగరికకూడ నిక్కడనే యున్నది! కాఁబట్టి యామాటలు వినువలయును వెనుకకు వెళ్ళుదము. (అని తానాలాగునఁ జేయుచున్నది.)

సాగ— రాజా! ఈ లేనిదాక్షిణ్యము నేలకనఁబఱచెదవు? నీజీవితమునకంటెను నతి క్రియురాలయిన దేవిగారికి ఘరల నీవపరాధివేలయయ్యెదవు?

రాజు—నీవన్న మాట సత్యముకాదు.

నీ. శ్వాసముచే దీవిస్త సయుగంబుచలింప నించుకనేను జలించినాఁడ
అమె నాతోడ మాటాడకూరకయున్నఁ బ్రియవాక్కులాడితి వినయమునను
భూభంగ మాసఖి ముఖమునఁగాన్వింపఁ బదములమీఁద నేఁబడినవాఁడ
సద్వంశమున రాణి జననమొందిన చౌటచేతను నేనేవఁజేసినాఁడ
సంతెకాని యామెయందుఁ గల్గినయట్టి
ప్రేమనిక్కమైన ప్రేమగాదు
నీరజాక్షి నాకు నీమీఁదిప్రేమంబె

న్నేహగరిమచేత నెగడుఁజుమ్మి

వాస—(చేరఁబోయిరోషముతో) ప్రాణేశ్వరా! మంచిపని. (ప్రాణేశ్వరా! ఇదిమంచిపని.

రాజు—(చూచి వెఱఁగుపాటుతో) దేవీ! నిష్కారణముగా నన్ను నీవు నిందింపఁ
గూడదు. వేషసాదృశ్యమువలన నీవేయని భావించి మేమిక్కడకు వచ్చినాము
కాఁబట్టి తమింపుము. (అని పాదములమీఁదఁబడుచున్నాఁడు.)

వాస—(రోషముతో) ప్రాణేశ్వరా! లెమ్ము లెమ్ము. ఇప్పుడును నేను సద్వంశము
నందుఁ బుట్టితి నను హేతువుచేతనే నేవాదుఃఖ మనుభవించుచున్నావామీ?

రాజు—(తనలో) ఏమి? దేవి యీమాటయువిన్నది! అందుచే వేనన్నివిధములచేతను
దేవిని శాంతపఱుచు నుపాయమును నిరాశచేసికొన్నాఁడను. (అని క్రిందుచూచు
చున్నాఁడు.)

వసం—అమ్మా ఊరిపెట్టుకొనినీవుప్రాణత్యాగముచేసికొనుచున్నావనివేషసాదృశ్యము
వలన భ్రమపడి నేను నాప్రియమిత్రుని నిక్కవకుఁ దీసికొనివచ్చినాను. నామాట
యందు నీకు సమ్మతములేనికక్షమున, ఇదిగో లతాపాశమును చూడు. (అని
లతాపాశమును చూపుచున్నాఁడు.)

వాస—(రోషముతో) ఓనీ! కాంచనమాలా! ఈ లతాపాశముతోనే యీచెడు
బ్రాహ్మణుని కట్టితీసికొనివచ్చి, యీదుర్వినితరాజైన కన్యను ముందునడుపుమను.

కాంచ—దేవి యాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని లతాపాశమును వసంతకుని
మెడకుఁ జాట్టికొట్టుచు) ఓరిచెడుగా! వెనుకటి నీమిడిసిసాటు ఫలమనుభవించు.
అప్పుడు దేవిగారి దుర్వచనములచేత చెవులు కటుపులయినవన్నమాట జ్ఞప్తికిఁ
దెచ్చుకో.—సాగరికా! నీవును ముందుండుము.

సాగ—(తనలో) పుణ్యవిహీనురాలనయిన నేను స్వేచ్ఛగా మరణము నొందుటకయి
నను చాలకపోయితిని!

వసం—(పిషాదముతో) ఓమిత్రుడా! దేవిగారిచేతకట్టబడి నిపత్తులొనున్న దిక్కు
మాలిననన్న మఱవకుము. (అని రాజును చూచుచున్నాడు.)

వాస—(రాజువంకఁజూచుచున్న సాగరికను వసంతకుని తీసికొని కాంచనమాలతోఁ
గూడ వెళ్లుచున్నది.)

రాజు—(భేదముతో) ఆయ్యో! కష్టము!

చ. అలుకమెయి నివ్వన్దయయినట్టి కులాంగనకై తపించనా?

జళుకునరాణికింబెగడు సాగరికంగని దుఃఖమొందనా?

చలమున రాణి కట్టికొనిచన్న వసంతకుఁ గూర్చి కుండనా?

యలబడినొంది యొక్క ఊణమైనను స్వస్థతఁజెందనన్నిటన్.

ఇప్పు డొక్కడ' నుండుటవలన నేమిప్రయోజనము? దేవిని శాంతపఱుచుటకయి
యంతఃపురమునకు వెళ్ళెదను.

[అందఱును వెళ్లుచున్నారు.]

రత్నావళి.

చతుర్థాంకము.

ప్రదేశము—రాచనగరు.

[రత్నహరిమునుపట్టుకొని, కన్నీరువిడుచుచు సుసంగత ప్రవేశించుచున్నది.]

కుసం—(శోకముతో నిశ్చలించి) హా! ప్రియసఖీ! హాసాగరికా! హలబ్జాతుకా!
హాసఖీజనవత్సలా! హా! ఉదారభీమా! హా సౌమ్యదర్శనా! నీవెక్కడకు వెళ్ళినావో
నాకుప్రతివచనమిమ్ము. (పయివంకఁజూచి నిట్టూర్పువిడిచి) కరుణలేనియోచైనమా!
నీవటువంటి యసామాన్యరూప శోభావిరాజితయగు కాంతకు సృజించి మరల
నిటువంటి యవస్థాంతర మామెకల కల్పించినావు? ఆమె తన జీవితముందలి నిరాశ
చేత నెవ్వనికయిన నొకబ్రాహ్మణునకిమ్మని యీరత్నహరిమును నాచేతికిచ్చినది.
నేను దీని నేబ్రాహ్మణునకియ్యను? (తెరవంకఁజూచి) అడుగో బ్రాహ్మణుడయిన
వసంతకుఁ డీ వంక నేనెచ్చుచున్నాడు. కాబట్టి దీని నతనికొప్పదను.

[అప్పుడు హృష్టుడగు వసంతకుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

వసం— ఆహాహా! ఇప్పుడు నాప్రియమిత్రుని యనుగ్రహముచేత పూజ్యురాలైన
వాసుదత్తాదేవి నాకట్లువిడిపించి తనచేతితోనే నాకు లడ్డుకములును మోదకము

లును పెట్టఁగా నానితో నేను కడుపునిండించుకొన్నాను. ఆమె నాకు రెండు పట్టువస్త్రములును కర్ణాభరణమునుగూడ నిచ్చినది. ఇప్పుడువెళ్ళి నాప్రియమిత్రుని దర్శించెదను. (అని కొంచెము నడుచుచున్నాడు.)

సుసం— (కన్నీరువిడుచుచు వేగముగావచ్చి) అయ్యా! వసంతకా! మహారామా త్రము నిలుపుము.

వసం—(చూచి) ఏమి? సుసంగతా! ఇక్కడ నీవెందు కేడుచున్నావు? సాగరిక కేమియు నపాయము సంభవించలేదుగదా?

సుసం— అయ్యా! వసంతకా! వేనది నివేదించుటకే వచ్చినాను. భీతురాలయిన యామెను దేవిగా రుజ్జయనికే బంపినట్లు ప్రవాదము గలుగఁజేసి యర్థరాత్రము నందుఁ దీసికొనిపోయినారు. ఆమె యొక్కడకు పంపఁబడినదో తెలియదు.

వసం— (తొందరపాటుతో) హా సాగరికా! హా! అసామాన్యరూపశోభావిభవా! హా! మృదుభాషిణీ! నీవిప్పుడెక్కడున్నావో నాకు మాటుపలుకుము. దేవిగారు చేసినపని మిక్కిలి దయారహితముగా నున్నది.

సుసం— అయ్యా వసంతకా! ఇదిగో రత్నమాల. ఆమె జీవితమునందు నిరాశురాలయి పూజ్యుడయిన వసంతకునకిమ్మని యీ రత్నహారమును నాచేతికిచ్చినది. ఇదిగో దీనిని పుచ్చుకొమ్మ.

వసం— (శోకముతో కన్నీరువిడుచుచు కన్నులనద్దకొని) ఓసీ! ఇట్టివేరలో దీనిని పుచ్చుకొనుటకు నాచేతులెట్లాడును? (అని యిద్దఱు నేర్చుచున్నారు.)

సుసం— (చేతులుజోడించుకొని) అయ్యా! ఆమెయందైన ననుగ్రహముంచి, అంగీకరింపుము.

వసం—(కొంచెముచింతించి) కానిమ్ము. దీనిని తీసికొనివెళ్ళి సాగరికావిరహదుఃఖిఁడయియున్న ప్రియమిత్రునినైన నూఱడించి యతనికి వివోదమును గలిగించెదను.

సుసం—(వసంతకునిచేతిలో రత్నహారమును పెట్టుచున్నది.)

వసం— (పుచ్చుకొని చూచి విస్మయతో) సుసంగతా! ఇటువంటి యమూల్యా లంకారమామె కెక్కడనుండివచ్చినది?

సుసం— అయ్యా! నాకును కుతూహలముగలిగి యామెకీప్రశ్నయే వేసితిని.

వసం— ఆమె యేమనిచెప్పినది?

సుసం— అప్పుడామె మీదుమాచి నిట్టూర్పుడిడిచి, సుసంగతా నన్నిప్పుడాకథయేల యడిగెదవని యేడ్వమొదలు పెట్టినది.

వసం— ఆమె చిప్పుకొనిపోయినను, సామాన్యమగు దుర్లభమైన యీహారమామెకుఁ

గలిగియుండుటచేతనే నిస్సందేహముగా నామె మహావింశ సంభూతరాలయ
యనుండవలెను. సుసంగతా! నాప్రియమిత్రుఁ డిప్పుడెక్కడనున్నాఁడు?
సుసం— అయ్యా! రాజుగారు దేవిగారిగృహమునుండివచ్చి యదె స్ఫటికశిలామండప
మున సధిరోహించియున్నారు; నీవక్కడకు వెళ్లుము. నేనును వాసవదత్తాదేవి
పరిచర్యనిమిత్తమయి వెళ్ళెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

[అప్పుడు పీఠముమీఁదఁగూరుచుండి రాజు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

రాజు— (అలోచించి)

చ. కపటపుబాసలం బ్రియముగన్నగు మాటలఁ జిత్తవృత్తిఁ
గృపయొదవించు వర్తనల నిండగుసిగ్గునఁ గాశ్యపాబ్రుటన్
నిశుణసభీసుబోధముల నెమ్మది కోపముపోదురాణికిన్
జపలతరస్వకీయ నయనంబుల నీటనుబోలె నేమిటన్.

(విచారముతో నిట్టూర్పువిశిచి) ఇప్పుడింతవఱకు దేవినే శాంతపఱుచుచుండిన
కేవలమును సాగరికావిషయమయిన చింతయే నన్ను బాధించుచున్నది. ఎట్లన—
గీ, మించుననురాగమునఁ గొఁగలించినపుడు
మరుఁడు తొలుతవేసిన బాణమార్గమునను
నంబురుహగర్భ సుకుమాగర్హైనకాంత
నని మదీయహృద్గత యయ్యెనని తలంతు.

(అలోచించి) నాయూటకునికిపట్టు వసంతకుఁడు; అతఁడు దేవిచే కట్టఁబడి
యున్నాఁడు. ఇంక వేనెవరిముందఱఁ గన్నీరువిడుతును? (అనినిట్టూర్పు విడుచు
చున్నాఁడు.)

[అప్పుడు వసంతకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

వసం—(వెళ్ళిచూచి నిస్మయముతో) నిరంతర మనోవేదనచేత చిక్కినవాడయ్యును,
శ్లాఘనీయమయిన లావణ్యముతో నుదయించిన రెండవచంద్రునివలె నే నాప్రియ
సఖుఁడవె యధికతరముగా ప్రకాశించుచున్నాఁడు. కాబట్టి నేనాయనవద్దకు
వెళ్లెదను. (అని చేరఁబోయి) ఓ మిత్రుఁడా! నీకు శుభమగుఁగాక! నీవదృష్టవం
తుఁడవు. దేవిగారిచేతఁ జిక్కినవాడనయ్యును మరల నేను నిన్నీకన్నులతోఁ
జూడఁగాంచితిని.

రాజు— (చూచి హర్షముతో) ఓహో! నా వసంతకుఁడు నాకు లభించినాఁడు.
మిత్రుఁడా! నాకు నీకాఁగిలియిమ్ము.

వసం—(కాఁగిలించుకొని) ఓ మిత్రుఁడా! దేవిగారిచే నేననుగ్రహింపఁబడినాఁడను.

రాజు—నీవు దేవిగారి యనుగ్రహమును పొందినసంగతి నీవేమమే చెప్పుచున్నది
కాబట్టి ఇప్పుడు సాగరికావృత్తాంతమును జెప్పుము.

వసం—(వెలుగుపాటుతో క్రిందుమారుచు కూరుచున్నాడు.)

రాజు—మిత్రుడా! ఏమి చెప్పుకున్నావు.

వసం—అప్రియమును నీకు చెప్పజాలను.

రాజు—(తొందరతోను తొట్రుపాటుతోను) మిత్రుడా! అప్రియమేలాగు? ఏమి?
నిజముగానే యామె ప్రాణమువిడిచినదా? హాప్రియురాలా! సాగరికా! (అని
మూర్ఛపోవుచున్నాడు.)

వసం—(తొట్రుపాటుతో) ప్రియమిత్రుడా! డొబ్బడు మూలము.

రాజు—(మూర్ఛతేఱి కన్నీటితో)

గీ. వేగ, ప్రాణములార! నన్నిడిచిమీరు

పొందుదక్షిణమునకు నాబుద్ధివించు.

వేగబోరేని, మిమ్మామె వెడలలాగు;

దవ్వుగానేగు నిప్పుడాదంతిగమన.

వసం—మఱియొకవిధముగాఁ దలఁపబోవును. భీతురాలయినయామెను దేవిగా
రుజ్జయనీనగరమునకుఁ బంపిరని విన్నాను. అందుచేత నేనస్త్రియమని చెప్పినాను.

రాజు—ఏమి! ఉజ్జయినికి పంపినదా? రాణి యేమియు నాతోఁజెప్పకయే చేసినది!
మిత్రుడా! ఈసంగతి నీతో నెవరుచెప్పినారు?

వసం—నుసంగత. అంతేకాక యెందునిమిత్త మొకాని యామె యీరత్నమాలను
నాచేతికిఁజూపి పంపినది.

రాజు—మఱియెందునిమిత్తము? నాహుటకలుగునిమిత్తమే. కాబట్టి, మిత్రుడా!
అది యిటుతెమ్ము.

వసం—(ఇచ్చుచున్నాడు.)

రాజు—(పుచ్చుకొని చూచి రత్నమాలను హృదయమునందుంచుకొని) అహహా!

గీ. పూర్వమామె కంఠాశ్లేషమునఁ జెలఁగి

యిపుడుప్రభ్రష్ట యయియుంట నెంచిచూడ

రత్నమాల తుల్యావస్థరహిణహించి

సఖియగుచునాకు నూటట నలుపుచుండు.

మిత్రుడా! ఇది నీకంతమున గీరిపుము. దీనినికామిచ్చునెనను వేనుక్షయముతో
నుండెదను.

వసం—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లుచేసెదను. (అనికంతమున ధరించుకొనుచున్నాడు)

రాజు—(కన్నీటితోనిట్టూర్పువిడిచి)మిత్రుడా! ప్రేమురాలిభువనదర్శనముదర్శనము!

వసం—(భయముతో దిక్కులుచూచి) ఈమాట బిగ్గలుగా ననకుము. ఇక్కడ దేవిగారి పరిచారికలెవ్వరైనను తిరుగుచుందురు.

[అప్పుడు వసుంధరయను వేత్రహస్త ప్రవేశించుచున్నది.]

వసం—(దగ్గలుగావచ్చి) మహాప్రభూ! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! రుమణ్యంతుని మేనల్లుడయిన విజయవర్మ దేవరవారికేదో నివేదించుటకయి వచ్చి వాకిట నిలిచియున్నవాడు.

రాజు—వసుంధరా! వేగిర మతనిని పిలుచుకొనిరా.

వసం—దేవరవారి యాజ్ఞాప్రకారముగాఁ జేసెదను. (అనివెళ్ళి విజయవర్మతో మరలఁబ్రవేశించి) విజయవర్మా! అరుగోరాజుగారు! ఆయనదర్శనము చేసికొమ్ము

విజయ—(సమీపమునకువచ్చి) దేవా! మీకు విజయమగుఁగాక! విజయమగుఁగాక! రుమణ్యంతుని విజయముచేత దేవరవారదృష్టవంతులు.

రాజు—(సంతోషముతో)విజయవర్మా! కోసలరాజు జయంపఁబడినాడా?

విజయ—దేవరవారియనుగ్రహమువలన.

రాజు—మేలు! రుమణ్యంతా! మేలు! అచిరకాలములోనే మహాకార్యమును సాధించితివి!— విజయవర్మా! మాకు విసవేడుక గా నున్నదిగనుక, అకథసవిస్తరముగా వినిపింపుము.

విజయ—దేవరవారు చిత్తగించవలెను. దేవరవారి యాజ్ఞానొప్పున మేమిక్కడనుండి కొన్నిదినములలోనే యనేక గజతురగ పదాతులచేత ననివార్యమయిన గొప్ప సేనాసమూహము గూర్చుకొని వెళ్ళితిమి. రుమణ్యంతుడు వింధ్యగుర్గమునందున్న కోసలపతియొక్క ద్వారముననిలిచి, సేనలతో ముట్టడివేయుట కారంభించెను.

రాజు—తరువాత తరువాత.

విజయ—అప్పుడు కోసలేశ్వరుడును అతదర్శనముచేత రుమణ్యుఁడనివలని పరాభవమును సహింపలేక, గజసమూహ బాహుశ్యమయిన తనవైశ్యమునంతను యుద్ధమునకు సిద్ధముచేసెను.

వసం—నాహృదయము కంపమొందుచున్నది. వేగిరముచేప్పు.

రాజు—ఆనంతరము.

విజయ—ఆతఁడు కృతనిశ్చయుఁడయి,

మహాస్మిగ్ధర. సమగంబున్ జేయువింధ్యాచలమువెడలి, శంచన్మదేభాళియున్ విం
ధ్యమువేటొక్కండనంగా దశదిశలలమన్, తత్క్షణంబేపదాతికొ
గుమిగాఁద్రొక్కించి యేనుంగులవితతులచేఁ, గూల్పఁగాబాణవృష్టి
న్సమహోగ్రుండై రుమణ్యంతుండు రిపుకడిమిన్ బాచిరెట్టింపుధాటిన్.

కవినె నప్పుడు మఱియును—

చ. శిరసులు బాణఘాతములచేత శిరస్త్రుచయంబుతోఁబడన్
శరములుతాకి గాయములజాడను రక్తము జాలువాఱఁగా
సరభసలీల శస్త్రకవచంబుల తాకున నగ్నిపుట్టఁగా
దురమొనరించెఁ గోసలుఁడు దూలి ప్రధానబలంబు రూపఱన్.

రాజు— ఇదియేమి? మనబలంబులుసహితము భగ్నములగుచున్నవి!

విజ— గీ. మనరుమణ్యంతుఁడొక్కఁడు మొనసితాకి

కుంజరస్థుడై పోరాడు కోసలేందు

నుత్తమాంగంబు ఖండించె నొక్కపెట్ట

నిశిత విశిఖితంబులు నిగుడఁజేసి.

వసుం—జయముకలిగినది! జయముకలిగినది! మనకే జయముకలిగినది! (అని గంతులు
వేయుచున్నాఁడు.)

రాజు— మేలు! కోసలరాళా! మేలు! శత్రువులుసహితమిప్రకారముగా నీపౌరుషము
వర్ణించుచుండుట నీపుమృతుడవయ్యును శ్లాఘ్యుడవే. తరువాత; తరువాత.

విజయ— దేవా! అనంతరము రుమణ్యుఁతుఁడును కోసలదేశ పరిపాలనమునకయి
నాజ్యేష్ఠభ్రాతయైన సంజయవర్మను నిలిపి, గాయపడిన గజబాహుశ్యముగల
సేనసంతను వెంటనడిపించుకొని, మెల్ల మెల్లఁగా వచ్చుచున్నాఁడు.

రాజు—వసుంధరా! యకాగంధరాయణుని కడకుఁబోయి ప్రియవార్తను చెప్పినంగున
కీతనికి మేము బహుమతి నిమ్మన్నామనిచెప్పు.

వసుం—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని విజయవర్మతోఁగూడ నిమ్మ
మించుచున్నది.)

[అప్పుడు కాంచనమాల ప్రవేశించుచున్నది.]

కాంచ— ఓసీ! కాంచనమాలా! నీవువెళ్ళి యీయైంద్రజాలిమని రాజుగారిదర్శ
నము చేయించు' మని దేవిగారు నాకాజ్ఞయిచ్చిరి. (అని కొంచెమువడిచిమాది)
అయ్యో రాజుగారు, ఆయనదగ్గఱకు వెళ్లెదను. (దగ్గఱకువెళ్ళి) దేవరకు జయ
మగుఁగాక! జయమగుఁగాక! దేవా! ఉజ్జయినీనగరమునుండి సంవరణసిద్ధియను

యైంద్రజాలికుఁడు వచ్చియున్నాఁడని దేవిగారు తమతో విన్నవించుచున్నారు.
దేవరవారాతనికి దర్శనమిత్తురుగాక!

రాజు— మాకు వేడుకగా నున్నది. ఇప్పుడైంద్రజాలికుని శీఘ్రముగా తీసికొనిరమ్ము.

కాంచ— దేవరవారి యాజ్ఞ చొప్పునఁ జేసెదను. (అని వెళ్ళి నెమలి పింఛము చేతఁబట్టుకొనియున్న యైంద్రజాలికునితోఁగూడమరలప్రవేశించుచు) — ఆయ్యా! రండి రండి.

సంవరణ— (వచ్చుచున్నాఁడు.)

కాంచ— అరుగో ప్రభువువారు. వారిసన్నిధికివెళ్ళుము.

సంవ— (దగ్గఱకువెళ్ళి) దేవా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! (నెమలిపింఛము వాడించుచు నవ్వుచు)

గీ. ఇంద్రజాల నామముగల్గె నెవనివలన
నట్టియింద్రుని చరణంబు లాశ్రయింతు
విజితయశుఁడయి మఱి జాలవిద్యలకును
గురువయినయట్టి శంబరుఁ గొలుతు నేను.

దేవా! ఏమికావలెను?

గీ. అవనిమీఁదను జంగ్రుఁడో, దివినినగమో,
జలములోనగ్నియో, ప్రదోషంబాపగలా,
ప్రభువువారికి దేనిపైవాంఛగలదో
యదియసిద్ధించు నానతీయంగవలయు.

గీ. హరిహర బ్రహ్మలాదిగా నఖిలసురల
మింటఁజూపింతునిప్పుడ మీకు వేను
నిర్ధవిద్యాగరామర శ్రీసమూహ
నృత్యమును మీరు చూడుఁడీ నింగిమీఁద.

పసం— మిత్రుఁడా! జాగ్రత్తగానుండుము. ఇటువంటి గర్వముగలవానికి సర్వము సంభావ్యమేయగును.

సంవ— దేవా! పలుమాటలేల? దేవరవారు మనసులో చేని చూడఁగోరుదురో దానినెల్లను నాగురువుయొక్క మంత్రప్రభావముచేతఁ జూపఁగలను.

రాజు— ఓయీ! దేవివచ్చినదాఁక నుండుము— కాంచనమాలా! దేవిగారికడకుఁ బోయి “యైంద్రజాలికుఁడు నీవాఁడు; ఈప్రదేశము విజనముగా చేయఁ బడినదిగనుక రమ్మ”ని చెప్పు. ఆ మెతోఁగలిసియే మేమివినోదమును జూచెదము.

కాంచ—ఏలిన వారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని వెళ్ళి వాసవదత్తా సహితముగా మరల ప్రవేశించుచున్నది.)

వాస—కాంచనమాలా! ఉజ్జయినీనగరమునుండి వచ్చినాడన్న మాత్రముచేతనే నా కా యొంద్రజాలికునియందు పక్షపాతము కలుగుచున్నది.

కాంచ—పుట్టినింటివంక వాడుగనుక దేవిగారిచే నితఁడాదరింపబడఁదగిన వాడు. దేవీ! రమ్మరమ్మ. (అనినడిచుచు) అరుగో రాజుగారు. సమీపమునకు వెళ్ళుము.

వాస—(దగ్గఱకు వెళ్ళి) భర్తా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక!

రాజు—దేవీ! ఇతఁడు బహువాక్యములు పలికినాడు. కాబట్టి యిక్కడ నే కూరుచుండి యిది చూతము.

వాస—(కూరుచున్నది.)

రాజు—ఓయీ! వివిధములయిన నీయంద్రజాలములను గనబఱుపుము.

సంఘ—దేవరవారి నెలపుప్రకారము చేసెదను. (అని బహువిధముల చింగులు త్రొక్కుచు నెమలిపింఘమునాడించుచు “హరిహరబ్రహ్మ” లను పద్యమునుమరలఁ జదువుచున్నాడు! అప్పుడందఱును విస్మయపడి చూచుచున్నారు.)

రాజు—(ప్రముఖంకఁజూచి పీఠమునుండిలేచి) ఆశ్చర్యము!

వసం—ఆశ్చర్యము! ఆశ్చర్యము!

రాజు—దేవీ! చూడుము—

సీ. పద్మాసనస్థుడై బ్రహ్మదేవుండదె యొకచోట వెలుఁగొందుచున్నవాడు
శంకరుండల్లదె చంద్రకళావతంసుండయి యొకవంక సౌబగుమీలు
దైత్యారియతఁడె గదాచక్రిఖడ్గకాయకములతో నాల్గుభుజములందు
వైరావతందెక్కి యతఁడెదేవేంద్రుండు తిన్నఁగాఁ గన్నడుచున్నవాడు
చరణములనూపురములు సుస్వరములీన
దేవతాసుందరులతోడ దివమునంగుఁ
దక్కుగలయట్టి యమరబృందంబులివిగొ
నృత్యమొనరించెడును గడు నేర్పుమీఱు.

వాస—ఆశ్చర్యము! ఆశ్చర్యము!

వసం—ఐంద్రజాలికా! మేలుమేలు! నీవు నీనేర్పునంతనుఁ గనఁబడిచితివి! (రహస్యముగా) ఓరితొత్తుకొడుకా! ఐంద్రజాలికా! ఈచూపబడిన దేవతలతోడను, అప్పురసలతోడను మాకుపనియేమి? ఈయనను సంతోషపెట్టఁ గలుగుచువేని, సాగరికను జూపుము.

[అప్పుడు వసుంధర ప్రవేశించుచున్నది.]

వసం— (రాజసమీపమునకు వచ్చి) ధర్మ! జయ మగుఁగాక! జయ మగుఁగాక! మంత్రియైన యాగంధరాయణుఁడు దేవరవారి చరణసన్నిధానమున “ సింహ శేష్య రుండయిన విక్రమబాహువుచేతఁ బంపబడిన యాతని ప్రధానమంత్రియగు వసుభూతి మనకంచుకియైన బాభ్రవ్యునితోఁగూడ వచ్చియున్నాఁడు; ఆతనికీమంచిముహూర్తముననే యేలినవారు దర్శనమియ్యఁదగును. నేనును కార్య శేషమును ముగించి దర్శనమునకు వచ్చెదను”. అని విన్నపముచేయుచున్నాఁడు.

వాస— దేవా! కొంచెమునేపిండజాలమును చాలింపనియమించి, మాపినతండ్రిగారి యొద్దనుండి ప్రధానమంత్రియైన వసుభూతి వచ్చియున్నాఁడు గనుక ముందుగా దేవరవారాతనికి దర్శనమియ్యవలెను.

రాజ— నేని చెప్పినట్లు చేసెదను. (పిండజాలికునిగూర్చి) ఓయీ! నీవిప్పుడు కొంచెము తాళుము.

సంవ— (మరల పించుముత్రిష్టచు) దేవరవారి యాజ్ఞాప్రకారము చేసెదను. (అని వెళ్లుచు) దేవరవారవశ్యముగాఁ జూడఁదగినది నావద్ద నికనొక్క వేడుక మాత్రమున్నది.

రాజ— మేమది తరువాతఁ జూచెదము.

వాస— కాంచనమాలా! ఈతనిని తీసికొనివెళ్ళి పారితోషిక మిప్పింపుము.

కాంచ—దేవిగారాజ్ఞాపించినట్లుచేసెదను. (అనియైంధ్రజాలికునితోఁగూడవెళ్లుచున్నది)

రాజ— (వసంతకునినంకతిరిగి) నీవెచురుగావెళ్ళి వసుభూతిని తీసికొనిరమ్ము.

వసం— దేవర యానతిచ్చినట్లు చేసెదను. (అని వెళ్లుచున్నాఁడు)

[వసంతకుఁ డెచురుగావెళ్ళి తీసికొనిరాఁగా వసుభూతియు బాభ్రవ్యుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

వసం— మంత్రివరా! రమ్మరమ్ము.

వసు— (అంతటను గలయఁజూచి) అహ! ఉదయనమహారాజప్రభావము!

నీ. విజయగజంబుల వీక్షించిముందుగా ముఖశాలవాకిట మోదమంది

తరువాతను త్తమ తురగచయంబులఁ గన్నలపండువు గాఁగఁజూచి

యాపలఁగడుశ్రావ్యమాగానరవమున కాత్మలో నెంతయు హర్షమొంది

యటుపిమ్మటను దర్శనార్తమువేచెడి క్షౌతలపతులతో క్షణమునిలిచి

వాకిటనే సింహ శేష్యులు వైభవంబు

నెల్లమఱచితే క్షణములో నిప్పుడేను

ద్వారగతుడనై కాతుకగౌరవమున

గ్రామ్యగతినైతి సగరెఘ్న కసనియట్లు.

బాధి— ఐసుభూతీ! చిరకాలమున కిప్పుడు ప్రభువును జూడఁగలనను సంతోషాతి
శయముచేత నేదో కొత్తయవస్థ ననుభవించుచున్నాను. ఎట్లన—

చ. ముదిమినిబుట్టుకంపము ప్రపూర్ణభయంబున వృద్ధిగాంచెడున్

గదరెడుఁజీకటుల్ మసక గ్రమ్మినదృష్టికి బాష్పవారిచే

న్గదలికఁబెంచె గద్గదిక నాదగుస్పృహకాని వాణికికొ

ముదిమికిసాయ మయ్యెడును భూధవుఁజూచెడు వేడ్కనాకిటన్.

వసం—(ముందుకువచ్చి)మంత్రీవరా! రమ్మరమ్మ.

వసు— (వసంతకునిమెడలో రత్నహారముచూచి రహస్యముగా) బాధివ్యా! ఇది
మనము బయలుదేరినప్పుడు మారాజుగాగు తమకొమార్తెకిచ్చిన రత్నమాలలాగున
నే యున్నది.

బాధి— అమాత్యా! పోలిక యాలాగుననేయున్నది. ఆమెహారము వసంతకునకెట్లు
వచ్చినదో యడిగి తెలుసుకొనెదను.

వసు—బాధివ్యా! అడుగవలదు. గొప్పరాజులవద్ద బహురత్నము లుండును గనుక,
దానినిపోలినదిమఱియొకభూషణముండుటచుల్లభముకాదు. (అనినడచుచున్నాడు)

వసం—(రాజునుద్దేశించి) వత్సరాజా! అడుగోమంత్రి ఎదురుగావెళ్లుము.

వసు—(దగ్గఱకువెళ్లి) దేవా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక!

రాజు—(లేచి)అభివాదముఁ జేయుచున్నాను.

వసు—దేవరకు గొప్పశ్రేయస్సు కలుగునుగాక!

రాజు— మంత్రికి పీఠముపీఠము!

వసం—(పీఠముతెచ్చి) అమాత్యా! ఇదిగోపీఠము కూరుచుండుము.

వసు—(కూరుచున్నాడు.)

బాధి— దేవా! బాధివ్యుఁడు ప్రణామము చేయుచున్నాడు.

రాజు— (వీపుమీఁదచేయివైచి) బాధివ్యా! ఇక్కడ కూరుచుండుము.

బాధి— (కూరుచుండి) దేవీ! బాధివ్యుఁడు ప్రణమిల్లుచున్నాడు.

వసం— అమాత్యా! అదిగో వాసవదత్తాదేవి ప్రణమిల్లుచున్నది.

వాస— ఆయ్యా! సమస్కారముచేయుచున్నాను.

వసు— దేవీ! వత్సరాజుతో తుల్యుడయిన సుపుత్రుని గనుము. (అందఱును కూరు
చున్నారు)

రాజు—అయ్యా! వసుభూతీ! మహానుభావుడయిన సింహ శేశ్వరునకు కుశలమా?

వసు—(పయివంకఁజూచి నిట్టూర్పువిడిచి) దేవా! మందభాగ్యుడనయిన నేనిప్పు డేమని చెప్పుటకును తెలియకున్నది. (అని క్రింగుచూచుచున్నాఁడు.)

వసు—(తనలో) ఇతఁడేమి చెప్పునో తెలిసికొలేకున్నాను.

వాస—(విషాదముతో తనలో) అయ్యా! వసుభూతి యిట్లు డేమిచెప్పునోగదా,

రాజు—వసుభూతీ! ఈవిధముగా నీవేల వ్యాకులఁడుచున్నావో నాకుఁ బెప్పుము.

బాభి—(రహస్యముగా) అలస్యమేల? చెప్పఁదగినదేమో యిప్పుడే చెప్పివేయుము

వసు—(కన్నీటితో) దేవా! చెప్పుటయశక్యమేయైనను మందభాగ్యుడ నయిన నేను దేవరవారికి విన్నవించెదను. సింహ శేశ్వరుని కొమార్తె సౌభాగ్యవతియగు రత్నావళి వేరాజుతనభాగ్యముచేత వివాహమాడఁగాంచునో యాతఁడు సార్వ భౌముడగునని యొక సిద్ధుఁడనతిచ్చెను.

రాజు—తరువాత; తరువాత.

వసు—సిద్ధాదేశమునందలి విశ్వాసముచేత యాగంధరాయణుఁడు దేవరవారి నిమి త్తము పలుమాఱు ప్రార్థించినను వాసవదత్తకు మనఃభేదము కలుగునని సింహ శేశ్వరుఁ డామెనిచ్చుట కొప్పుకొనకపోయెను.

రాజు—(రహస్యముగా) దేవీ! నీపినతండ్రిమంత్రి యిప్పుడేమి యీలాగున నబ ద్ధము చెప్పుచున్నాఁడు?

వాస—(అలోచించి) ప్రాణేశ్వరా! ఇక్కడ నెవరబద్ధమాడుచున్నారో నేను తెలి యజాలను.

వసు—ఆమె కేమిసంభవించినది?

వసు—అనంతరము లావణకమునందు వాసవదత్తాదేవి కాలి చచ్చిపోయినదని జన ప్రతీతిని కలిగించి, సింహ శేశ్వరునికడను బాధివృత్తిబంపి యాకస్యనిమ్మని మరల నడిగించెను. తరువాత మారాజు కొంతచింతించి, దేవరవారికోడి తమసంబంధము లోపించరాదని యారత్నావళిని దేవరవారికిచ్చుటకుఁ బంపఁగా, మేమామెను వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చునపుడు సముద్రములో నోడపగిలి యామెమునిగిపోయి నది. (అని యేడ్చుచు తలవంచుకొనుచున్నాఁడు.)

వాస—(కన్నీటితో) అయ్యా! నేనుచెడితిని! హా! మందభాగ్యురాలా! హా! సోదరీ!

రత్నావళీ! నీవిప్పు డెక్కడనున్నావు? నాకుప్రతివచనమిమ్మా.

రాజు—ఊఱుడుము, ఊఱుడుము. చైవగలి మనకు దురింపగాహము. ఓడపగిలి మునిగి

పోయినవారును మరల లేచివస్తురనుటను నీను వీరే నివర్తనముగా నున్నాను?

(అని వసుభూతి బాధభవులను జూపుచున్నాడు.)

వాస—ప్రాణేశ్వరా! అట్లేయగునుగాక! నాకంతటి భాగ్యమేలాగు నఁ గలుగును

రాజు— (సహస్యముగా) బాధవ్యా! దీనివాస్తవమేమి? నాకేమియు తెలియకున్నది.

బాధ— దేవా! వినుండి.

[తెరలోపల గొప్ప కలకలము.]

ఉ. బ్యాలలగుంపు హర్ష్యముల బంగరుశృంగపు టింపునింపఁగాఁ

గీలనిండువేడిమి నొగింబుపుదోటల చెట్లువాడఁగా

నీలపయోద శోభనిడ నెక్కినిఘనము కృత్రిమాదికిన్

స్త్రీలతలంక సంతిపురిఁ జేరహతాత్తుగ నగ్నియయ్యెడిన్.

గీ. లావణకముచెంత దేవి కాలిగతించె

నన్న యాప్రవాద మరియు సిపుడు

సత్యమాననంగ బ్యాలాసమూహంబు

పొదివియొకట సంతిపురిని గ్రమ్మె.

[అందఱును తొందరపడి చూచుచున్నారు.]

రాజు— అంతఃపురమున నగ్నిప్రట్టినదాయేమి? (తొల్లునొట్టుతో లేచి) అయ్యో!

వాసవదత్త కాలిపోయినదేమో! హా వాసవదత్తా! హా ప్రియురాలా!

వాస—ఇదియేమివిభ్రాంతి? నేను మీపార్శ్వముననే యున్నాను. ఓరాజా! కాపాడుము. కాపాడుము.

రాజు— దేవీ! తత్తరపాటువలన పార్శ్వస్థురాలవయియున్నను నిన్ను చూడలేక పోయితిని! (అని యామెచేయిపట్టుకొని) దేవీ! ఊఁడుము.

వాస—ప్రాణేశ్వరా! ఈమాట నన్నఁగూర్చి నేనుచెప్పలేదు. దయమాలిసదానసయి నేనక్కడ సాగరికను గొలుసులువేసి కట్టిపెట్టి యుంచినదానను. అది విపత్తు నొందుచున్నదిగనుక దానినికాపాడుము.

రాజు—ఏమీ! సాగరిక విపత్తులోనున్నదా? అక్కడకు వెళ్లెదను.

వసు— దేవా! ఏమి? నిష్కారణముగా మిడుతవలె నగ్నిహోత్రముమీఁది కుఱక సాహసించుచున్నావు?

బాధ— దేవా! వసుభూతి యుక్తమయిన మాట చెప్పినాడు.

వసం—(రాజు నుత్తరీయముతో పట్టుకొని) మిత్రుఁడా! సాహసముచేయకుము.

రాజు—(ఉత్తరీయమును లాగుకొని) ఓరిమూర్ఖుఁడా! సాగరిక విపత్తునొందుచున్నది.

ఇప్పుడును నేను ప్రాణములను దాచుకొందునా? (అని యగ్నిప్రవేశమును నటించి పొగలో బాధపడుచున్నట్లు భీనయించుచున్నాడు.)

బాధ— ఏమి? ఈస్వల్పవిషయమున భరితకుల మింతటితో నశింపవలసినదా? వట్టి మాటలతో నేమిప్రయోజనము? నేనును స్వామిభక్తికిఁ దగినట్లు నడచెదను.

రాజు— చ. జ్వలన! ప్రశాంతిఁబొందుము ప్రశాంతినిబొందుము; ధూమమాచ్ఛమీ;
నిలువక మంటగుంపులను నీవిటులేటికిఁ బేర్చదేవుమైఁ
దలఁపఁ బ్రియావియోగ శిఖిదగ్ధుడఁగాక చెలంగునన్న నీ
విలనిక నేమిచేయఁగల వీప్రళయాగ్ని శిఖాసమృద్ధిచేక.

వాస— ఏమీ! దుఃఖభాజనమైన నావచనముచేతనే ప్రాణేశ్వరునకీవిధావస్థ సంభవించినది! ఇక్కడనుండినే నేమిచేయును? నేనును ప్రాణేశ్వరునితోడనే చనియెదను

వసం— అమ్మా! నేను నీకు ముందుగా దారితీసెదను.

వసు— ఏమీ! వత్సరాజు వహ్నిలోనే ప్రవేశించినాడు! రాజపుత్రికయొక్క విపత్తునుజూచి యిక్కడనే దేహమువిడుచుట నాకును యుక్తము.

బాధ— హా! మహారాజా! ఏమి? నిష్కారణముగా భరితకులమునకు సంశయస్థితిని దెచ్చిపెట్టినావు! నేను ప్రభుభక్తికిఁదగినట్లు ప్రవర్తించెదను. (అని యందఱును అగ్నిప్రవేశమును నటించుచున్నారు.)

రాజు— (కుడిభుజ మదరుటచూచి) ఈయవస్థలోనున్న నాకు దీనివలన నేమిఫలము కలుగును? (ముందుకుచూచి హర్షముతోడి తత్తరపాటుతో) అదిగో వహ్నిజ్వాలలు సమీపింపఁగా సాగరిక కనబడుచున్నది. నేను వేగిరము వెళ్ళి యామెను కాపాడెదను.

[అప్పుడు సంకల్పతో సాగరిత ప్రవేశించుచున్నది.]

సాగ—(అంతటను గలయఁజూచి) నాభాగ్యముచేత నగ్నిహోత్రుడఁతటను ప్రజ్వరిల్లుచున్నాడు. ఇప్పుడు నాకు దుఃఖావసానము కలుగును.

రాజు— (వేగముగా చేరఁబోయి) ఓప్రియురాలా! ఏమి? ఇప్పుడు సహితము ప్రాణమును వేక్ష నేయఁచున్నావు!

సాగ—(రాజునుజూచి తనలో) ఏమీ! నాప్రియతమునిజూచి మరల నాకు జీవితాశ కలుగుచున్నది! (ప్రకాశముగా) భర్తా! రక్షింపుము; రక్షింపుము.

రాజు— ఓసి పిటికిదానా! భయపడకుము.

గీతపద్యము — త్వణము సహియింపు మీనూమసంచయంబు;
(ముందువంకఁజూచి) అకట! మందెడు స్తనగళితాంకుకంబు;

(నిపుణముగాఁజూచి) తలఁకదేటికి? సంకిష్ట దాల్పనేల?

వడిగ నినుఁగాతు; నన్నీవు పట్టుకొమ్ము.

(అని కంఠమును కాఁగిలించుకొని కన్నులుమాసికొని స్పర్శసుఖము నభిసయించుచు) ఆహా! నాసంతాపమంతయు త్షణములో పోయినది! ఓ ప్రియురాలా! ఊటడుము; ఊటడుము.

గీ. సుదతరో! నిన్ను స్ఫుటముగాఁ జుట్టుకొనియు

నగ్నిహోత్రుఁడు నిను గాల్చఁ దయ్యెనిపుడు;

తలఁచిచూడంగ నాతని తాపమునును

నీదు స్పర్శయే హరియించు నిక్కముగను.

(కన్నులు తెరిచిచూచి) ఓహో! మహాశ్చర్యము! ఈ యగ్నిహోత్ర మేమయి పోయినది? అంతశివుఁడయొక్క యిప్పటియవస్థ యేమయినది? (వాసవదత్తను జూచి) ఏమి? ఈమెయనంతిరాజతనయా?

వాస.— (సంతోషముతో రాజుశరీరమును తడవిచూచుచు) ప్రాణేశ్వరా! భాగ్య వశమున మీ రక్షతశరీరులుగా నున్నారు.

రాజు— ఇతఁడు బాధివృఁడా?

బాధి— మహారాజ! మీకు జయమగుఁగాక! పుణ్యవశమున దేవర తిన్న గానుండుట చేత మేము మరల ప్రాణములుగలవార మయితిమి.

రాజు— ఇతఁడు నసుభూతియా?

వాస— దేవా! అదృష్టముచేత విడిచిపెట్టెనున్నావు.

రాజు— మిశ్రుఁడా!

వాస— దేవరకు జయమగుఁగాక!

రాజు— (అలోచించి విశర్కముతో) ఇది స్వప్నమా? మతిభ్రమా? లేక యంద్ర జాలమా?

వాస— మిత్రుఁడా! సందేహింపఁబనిలేదు. ఇది యంద్రజాలమే. తొత్తుకొడు కా యంద్రజాలికుఁడు వెళ్లునప్పుడు దేవరవారింకొకవిసోదము నవశ్యముగాఁజూడ వలెనన్నాఁడు. అదేయిది.

రాజు— దేవీ! నీమాటనుబట్టి సాగరిక నిష్పక్షివలకుఁ దీసికొనివచ్చినాఁడను.

వాస— (నవ్వి) ప్రాణేశ్వరా! నాకంఠయుఁ చెలియును.

వాస— (సాగరికనుజూచి రహస్యముగా) బ్రాశ్చర్యా! ఈమె మన రాజపుత్రికవలె నున్నది.

బాధ—అమాత్యా! వామను అలాగుననే కనబడుచున్నది.

వసు—(ప్రకాశముగా రాజుతో) దేవా! ఈకస్యక యెక్కడిది?

రాజు—దేవి యెఱుఁగును.

వసు—దేవీ! ఈకస్యక యెక్కడిది?

వాస—అమాత్యా! ఈచిన్నది సముద్రమున దొరికినదనిచెప్పి మంత్రియైన యాగంధ
రాయణుఁడు నాకొప్పగించినాఁడు. అందుచేతనే యిది సాగరిక యనబడు
చున్నది.

రాజు—(తనలో) ఏమి? యాగంధరాయణుఁడు నాతోఁ గొంచెమయినను జెప్పక
పోయెను! ఆతఁడీమెను రాణికేలయర్పించి యుండును?

వసు—(రహస్యముగా) బాధివ్యా! ఈపోలికయు నసంతకుని కంతము నందలి
రత్నమాలయు నీమె సాగరమునుండి దొరకుటయు విచారింపఁగా నీమె సింహశే
శ్వరపుత్రికయైన రత్నావళియయినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. (అని సమీక్షమునకు
వెళ్ళి బిగ్గటగా) ఆమ్మా! రత్నావళీ! రాజపుత్రీ! నీవిటువంటి యవస్థను పొంది
యున్నావా?

సాగ—(వసుభూతినిజూచి కన్నీటితో) అయ్యో! మంత్రి! వసుభూతీ!

వసు—హా! చెడితిని! నేను మందభాగ్యుఁడను. (అని భూమిమీఁదపడుచున్నాఁడు.)

సాగ—హా! మందభాగ్యురాలనయిన నేను చెడితిని. హా తండ్రీ! హాతల్లీ! మీరెక్కడ
నున్నారు? నామాటకుమాటుపలుకుఁడు. (అనిసంతాపించుచు మూర్ఛపోవుచున్నది.)

వాస—(తొట్టుపాటుతో) బాధివ్యా! ఈమెనాతోఁబుట్టినదెందులకైనరత్నావళియా?

బాధ—అవును. ఈమె నీచెల్లెలే.

వాస—(రత్నావళిని గొఁగిలించుకొని) సోదరీ! ఊటకుము; దొంగుము.

రాజు—ఏమీ! గొప్పవంశమునందుఁబుట్టిన సింహశేశ్వరుఁడయిన విక్రమ బాహుని
కూతురాయీమె?

వసు.—(తనలో) రత్నమాలనుజూచినప్పు డిటువంటిరత్నమాల సామాన్యజనుల కుండ
దని నేను మొట్టమొదటనే తెలిసికొన్నాఁడను.

వసు—రాజపుత్రీ! ఊటపొందుము. ఊటపొందుము. చెద్దదయిన నీయప్ప
నీకొఱకు దుఃఖించుచున్నది; ఆమె నాలింగనము చేసికొమ్ము.

రత్నా—(ఊటడిల్లి క్రిందిచూపున రాజునుజూచి తనలో) నేనపరాధముచేసెయున్న
దాననుగనుక దేవికి ముఖమును చూపఁజాలకున్నాను.

(అని యధోముఖి యగుచున్నది)

వాస—(బాహుబుసాచికన్నీటితో) రమ్మ. అతినిష్ఠురాలనైనాప్రియసోదరి! ఈ లాగునవచ్చి నీన్నేహము గనబలుపుము. (అని కంఠమును కాగిలిమట నటించి, రాజుతో రహస్యముగా) పాణేశ్వరా! వేనుచేసిన క్రూరకృత్యముచేత నాకు సిగ్గుగుడున్నది. కాబట్టి యీ మెయిబంధమును శీఘ్రముగా విడిపింపుము.

రాజు—(సంతోషముతో) దేవిచెప్పినట్లు చేసెదను. (అని సాగరికకట్లువిప్పుచున్నాడు)

వాస—పాణేశ్వరా! మంత్రియైన యాగంధరాయణుడే నన్నింతకాలము క్రూరురాలి నిగాఢేసినాడు. అతడు నిజము తెలిసినవాడయ్యును చెప్పినవాడు కాడు.

(అప్పుడు యాగంధరాయణుడు ప్రవేశించు చున్నాడు.)

యాగ—ఉ. నావననంబునంగలిగె నాధువియోగము రాణి కెంతయున్;

దేవికిసంభవించు సవతింగనుగుఱిము; నందుచేతనే

త్మోవరుడొందు స్వయమహి; మన్ననసేయ నెవచ్చు దేవి న

న్నావిధమయ్యు నాదు మొగమాపెకుఁ జూడఁగ లజ్జచుయ్యెడున్.

అట్లు కాకపోయిన మఱియేమిచేయును? నిశ్చంకముగా కార్యనిర్వహణము చేయు వాడు మాననీయులయెడలసహిత మిటువంటి స్వామిభక్తివ్రతమును నెఱపనే వలయును. (చూచి) అదె మహారాజుగారు. సన్నిధికివెళ్లెదను. (సమీపించి) దేవా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! దేవరవారికి నివేదింపకుండఁ జేసిన కార్యము నకయి నన్నక్షమింపుడు. (అని పాదములమీదఁ బడుచున్నాడు.)

రాజు—మాకు నివేదింపకుండ నీవేకార్యమును జేసెతిని?

యాగం—దేవరవారు పేరమును పరిగ్రహింపుడు. సమస్తమును విజ్ఞాపనముచేసెదను.

[రాజుతోఁగూడ నందఱును దమతమ స్థానములఁగూరుచున్నారు.]

యాగం—దేవా! వినుడు. ఈ మె సింహాళదేశాధీశ్వరునికొమార్తె. ఈమెను పాణి గ్రహణము చేసికొన్నవాడు సార్వభౌముడగునని యొకసిద్ధునివలన నెఱిగి యాతని వచనమునందలి నమ్మకముచేత నేను పలుమాఱు దేవరవారి కీమెనిమ్మని సింహాళేశ్వరుని పొగ్గించినను వాసవదత్తాదేవికి మనోవ్యధకలుగునని యాతఁ డిచ్చినవాడుకాడు.

రాజు—తరువాత నేమిజరిగినది?

యాగం—(లజ్జతో) అప్పుడు లావణకమున దేవి కాలిపోయినదని ప్రవాదము కలిగించి యాతనిసమ్మతిమునకు బాధ్యునిఁ బంపినాడను.

రాజు—యాగంధరాయణా! తరువాతసంగతి మేమువిన్నారము. ఏమియాచూచించి యీమెను దేవిగారి కొప్పగించినావు?

వసం— మిత్రుడా! ఈతఁడు చెప్పకయే యీతని యభిప్రాయము నాకు తెలిసినది
ఈమె యంతఃపురమున నుండిననో మీరంతఃపురమునకు వెళ్ళినప్పుడు మీకు సుల
భముగా కనబడునని.

రాజు— యాగంధరాయణా! వసంతకుడు నీయభిప్రాయమును తిన్నగా గ్రహించి
నాఁడా?

యాగం— దేవరవారస్పదే.

రాజు— వింద్రజాలికుని కృత్యముసహితము నీపనియేయని తలఁచెదను.

యాగం— అట్లుగాకపోయినయెడల, అంతఃపురమున బంధింపబడియున్న యీమెకు
దేవరవారి సందర్శనమెట్లుకలుగును? ఈమెకనబడకున్న నసుభూతి యీమె నె
ట్లానవాలు పట్టఁగలుగును? (నవ్వుచు) ఇప్పుడు సంగతి తెలిసినదిగనుక, ఇంకమీఁ
ద చెల్లెలివిషయముయి యేమి జరుగవలయునో యిప్పుడు దేవి నిర్ణయింప వలసి
యున్నది.

వాస—(చిలునవ్వుతో) అయ్యా! అమాత్యా! రత్నావళిని రాజుగారికిమ్మని స్పష్టము
గానే చెప్పరాదా?

వస— అమ్మా! మంత్రీయభిప్రాయమును సరిగా కనిపెట్టినావు.

వాస—(చేతులుసాచి) రమ్మ. రత్నావళీ! రమ్మ. ఇప్పుడు నాతోడఁబుట్టిన దాన
వయినందుకు తగినట్లుకమ్ము. (అని రత్నావళిని తననగలతో నలంకరించి చేయి ప
ట్టుకొని రాజుదగ్గఁకువెళ్ళి) దేవా! ఈరత్నావళిని ప్రతిగ్రహింపుము.

రాజు— (సంతోషముతో చేతులుసాచి) దేవిగారి ప్రసాదము నెనకు మన్నింప
కుందురు? (అని సాగరికము పరిగ్రహించుచున్నాఁడు.)

వాస— ప్రాణేశ్వరా! ఈమెబుధువులు దూరమున నున్నవారు; కాఁబట్టి యీమె
తన బంధుబృందము నెప్పుడును తలఁపకుండునట్లుగా నీమెవిషయమున నడుచు
కొమ్ము.

రాజు— దేవి యాహ్లాపించినట్లే నడుచుకొనెదను.

వసం—(సంతోషముతో నృత్యముచేయుచు) ఇహిహీ! ఓహో! దేవరకు జయమగుఁ
గాక! భూమండలమంతయు నిప్పుడు నాప్రియమిత్రునియొక్క హస్తగతమైనది.

చను— రాజపుత్రీ! వాసదత్తాదేవికి నమస్కారముచేసి గౌరవింపుము.

రత్నా—(అప్రకారము చేయుచున్నది.)

బాధి—(వాసదత్తనుగూర్చి) దేవీశబ్దధారణమునకు నీవే తగినదానవు.

వాస—(రత్నావళిని కొఁగిలించుకొని దేవీశబ్దముచేత ప్రసాదముచు జూపుచున్నది.)

బాబ్—నేను పడ్డశ్రమ యంతయు నిప్పుడు సఫలమయినది.

యాగం—దేవా! నేను దేవర కింకను నేమిప్రియముచేయవలెనో నెలవిండు.

రాజు—ఇది గాక యింకను బ్రయమేమిగలదు?

ఉ. విక్రమబాహుతోనొదవె వియ్యము; రాజ్యమునున్ లభించె; భూ
చక్రము చేపడం దొరక సాగరికాసతి సారభూయై;
యీక్రియఁజెల్లెలిం బడసి యెంతయు మోదముఁజెడె రాణి; ని
ర్వక్రతఁ గోసలుల్ కడుఁ బరాజితులైరి, మరేమికోరుదున్?

అయినను,

పంచపాది.

గీ. వసుధ సస్యాధ్యయగుఁగాక! వాసపుండు
వాన లిచ్చుఁగాక! సదనుస్థానములను
ద్విజులు తనియింపుగురుగాక త్రిభువనముల!
సుఖమగునుగాక సతతంబు సుజనతతికి!
దుర్జనకతోరభాషలు దొలఁగుఁగాక!

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

సంపూర్ణము.

H.

60

పుస్తకం పంఖ్య	TPCA12912149
పుస్తకం పేరు	రీజన్ వీజ్
తారీఖు	29/10/24
ముందు అర్థ	NO
వెనుక అర్థ	NO
మొత్తం పేజీలు	65
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	11/60
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినవది	SANDHYA
పేజీలు విడదీసినవది	SANDHYA
స్కాన్ చేసినవది	S. LUKSHMI
పరీక్ష చేసినవది	SANDHYA
పేజీలు పరిచూసినవది	
లైండింగు చేసినవది	
ప్యాకింగు చేసినవది	
పరిస్థితి	good